

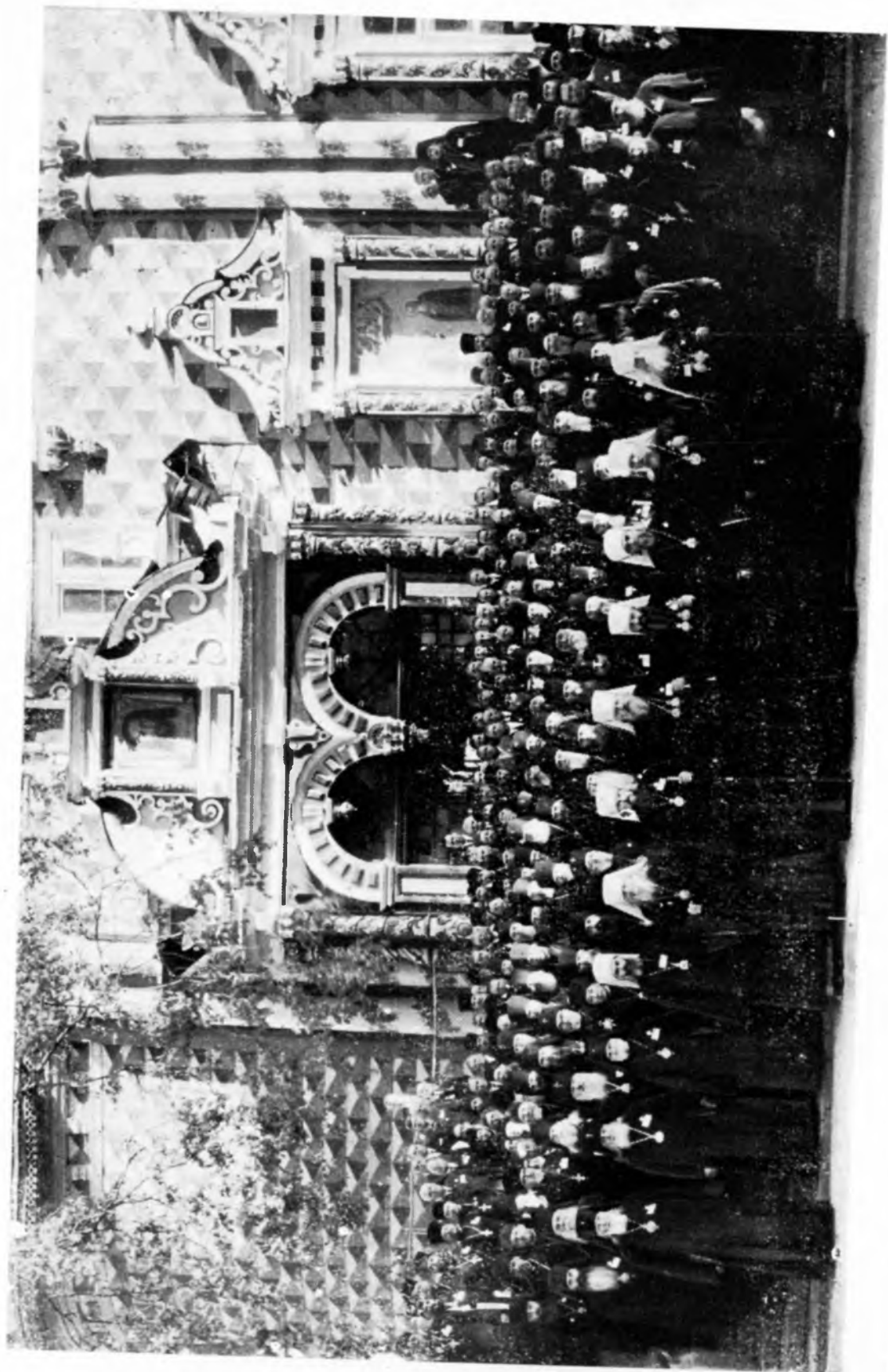

ПРАВОСЛАВНИЙ ВІСНИК

1971

10

ПРАВОСЛАВНИЙ ВІСНИК

ВИДАННЯ ЕКЗАРХА ВСІЄЇ УКРАЇНИ, МИТРОПОЛИТА КИЇВСЬКОГО І ГАЛИЦЬКОГО

НАРЕЧЕННЯ І ХІРОТОНІЯ ПРЕОСВЯЩЕНОГО МИКОЛАЯ,
ЕПІСКОПА КУРСЬКОГО І БЕЛГОРОДСЬКОГО

Постановою Святішого Патріарха Московського і всієї Русі Пимена та Священного Синоду від 25 червня 1971 р. секретар Житомирського єпархіального управління митрофорний протоіерей Орест Бичковський був призначений єпископом Курським і Белгородським, з тим, щоб чернечий постриг його відправити в Троїце-Сергіївій Лаврі, а єпископську хіротонію — в м. Києві.

Протоіерей Орест Миколайович Бичковський народився 26 грудня 1893 р. на Житомирщині, в родині священника. Закінчивши Житомирську духовну семінарію в 1915 р., він прийняв священний сан і до 1937 р. проходив пастирське служіння в парафіях м. Житомира. Після настирської праці в інших єпархіях зін у 1960 р. повернувся до Житомирської єпархії, з 1962 р. був настоятелем кафедрального собору, а в 1966 р. призначений на посаду секретаря Житомирського єпархіального управління. Довголітнє й щире пастирське служіння о. Ореста було відзначене найвищими церковними нагородами.

20 липня ц. р. єпископ Дмитровський Філарет, ректор Московської духовної академії, відправив у Троїцькому соборі Лаври чернечий постриг прот. Ореста Бичковського з нареченням йому імені Миколая.

25 липня на Божественній літургії у Володимирському кафедральному соборі м. Києва митрополит Київський і Галицький Філарет, Екзарх України, поставив ієромонаха Миколая в сан архімандрита.

27 липня, після всеношної, собор архіпастирів — Філарет, митрополит Київський і Галицький, Екзарх України, митрополит Херсонський і Одеський Сергій, архієпископ Житомирський і Овруцький Палладій, архієпископ Харківський і Богодухівський Никодим та єпископ Переяслав-Хмельницький Савва — відправили чин наречення архімандрита Миколая на єпископа Курського і Белгородського.

Свої думки в ці знаменні хвилини свого пастирського життя архімандрит Миколай висловив у такій промові:

«Високопреосвященніші архіпастирі, святителі Божі!

Промислом Божим, благословенням Святішого Патріарха та ухвалою Священного Синоду мене покликано до великого, трудного й відповідального служіння в сані єпископа. Визнаю це служіння великим і схиляюсь перед ним, бо єпископ є наступником апостольського служіння Всевишньому, а яким був шлях апостольського служіння, — нам відомо із Святого Письма.

Страшить мене тягар єпископського служіння, але підтримує мене досвід 56 років мого пастирського діяння.

Кидаючи мислений, духовний погляд на весь пройдений мною життєвий шлях, визнаю, що особливо радісні години й хвилини я переживав тоді, коли стояв перед святим Престолом і відправляв Безкровну Жертву. За довгі роки свого життя я бачив численні прояви безмежної любові Всемогутнього Бога до мене, грішного, і це завжди зміцнювало мої сили і мою віру.

В ці величні хвилини мого паречення майбутній архіпастирський шлях мені освітлюють заповіді святого Апостола: «Пильнуйте, стійте у вірі, будьте мужні, непохитні» (1 Кор. 16, 13).

На схилі днів мого життя приймаю цей тяжкий подвиг і вірю, що Господь не дасть мені, немічному, впасти під тягарем цього хреста. Сподіваюсь, що через милостиве обрання Святішого Патріарха і Священного Синоду Сам Пастирєначальник Господь наш Ісус Христос закликає мене, недостоїнного, «пасти вівиці Його». Божественний голос Його кличе мене — «йди за Мною» (Ін. 21, 19), «доволі для тебе благодаті Моєї, бо сила Моя виявляється в немочі» (2 Кор. 12, 9).

Преосвященний Миколай, єпископ Курський і Белгородський

Хіротонія єпископа Курського і Белгородського Миколая відбулась у день празника святого рівноапостольного князя Володимира, 28 липня, на Божественній літургії у св.-Володимирському кафедральному соборі м. Києва. Хіротонію відправляли архіпастирі, учасники чину наречення, на чолі з високопреосвященим Філаретом, митрополитом Київським і Галицьким, Екзархом України.

Вручаючи архієрейський жезл єпископу Миколаю, митрополит Філарет звернувся до нього з таким повчальним словом:

«Преосвященний єпископе Миколаю, улюблений во Христі брате й співслужителю! В цей знаменний день Твого життя, коли, через покладення рук преосвящених архієреїв, діянням Святого Духа Тобі надано високий сан архіпастиря Церкви Божої, вітаємо Тебе, нашого нового собрата по благодаті Христовій, і молимося разом з Тобою, щоб Ти не марно прийняв благодать Божу (2 Кор. 6, 1).

Настав час, коли воля Господня і Тебе покликala до вищого єпископського служіння. Ми віримо, що в земному житті все діється з всемілостивої до кожного з нас волі Божої. Тому і Твоє обрання на схилі віку сталося не випадково, а з волі Божої.

Служіння пастиря для Тебе не нове у своїй суті. Багато років Ти в пресвітерському сані сповіщав Євангеліє Царства Божого, священнодіяв слово святої Істини, приносив Господеві дари й жертви духовні за свої гріхи та за людські провини і вів до спасення доручену Тобі паству.

Дар архієрейської благодаті Ти не повинен сприймати як нагороду або втіху за житейські скорботи. Архієрейське служіння — це передусім подвиг, до того ж подвиг відповідальний, високий і благородний. Ось чому святий апостол Павло пише: «Вірне слово: коли хто єпископства бажає, доброго діла бажає» (1 Тим. 3, 1). Цю саму думку висловлює і святий Григорій Богослов, кажучи: «З наперед обраних благодаттю на служіння предстоятелів Церкви не підлягають осудові ні ті, що лякаються приймати дар, — за своє побоювання, ні ті — за свою ревність, що охоче погоджуються з обранням, бо одні бояться важливості служіння, а другі скоряються, маючи віру в Того, Хто їх покликав».

Просяючись з ефеськими пастирями, апостол Павло подав їм таке повчання:

Глибоко переживаю свідомість своєї недостойності та великої відповідальності перед Господом, яку накладає це служіння, але, покійно схиляючись перед волею Божою, смиренно промовляю: «Дякую, приймаю і нічого всупереч не мовлю».

Дякую всією істотою моєю Господеві за нову, неказанну милість Його до мене, недостойного. Дякую Господеві, за пройденому життєву путь мою, дякую і за радості, і за прикrostі.

Сердечно дякую Святішому Патріархові за довіру до мене та моїх убогих сил. Покійно й трепетно приймаю цей великий подвиг і, усвідомлюючи свою недостойність, благаю вас, богомудрі архіпастирі, коли настане хвилинка покласти на мене ваші святительські руки, усердно піднесіть за мене, многогрішного, ваші святительські молитви до Архієрея Великого і Пастирєначальника, Господа і Спасителя нашого Ісуса Христа, щоб «Божественная благодать Всесвятаго Духа» зійшла на мене та зміцнила мої духовні й тілесні сили вершити великий подвиг мого служіння для блага Церкви Христової та нашої великої Батьківщини; бути вимогливим до себе і справедливим до своєї пастви, бути для неї живим прикладом подвигу молитви, віри й любові до ближнього. Амінь».

«Пильнуйте себе і всього стада, що в ньому Дух Святий поставив вас єпископами пасти Церкву Господа і Бога, яку Він придбав Кров'ю Своєю» (Діян. 20, 28). Повчання коротке, але глибоке та всеобіймаюче.

«Дух Святий поставив єпископами»... Цим апостол засвідчив ту істину, що хоч єпископ настановляється в земних умовах, з участю людської волі, проте він є зняряддям Духа Святого.

Утішна для нас, єпископів, ця істина, бо вона впевняє нас у тому, що в нашому служінні ми маємо допомогу Святого Духа. Ця істина говорить нам ще і про те, що ми повинні завжди мати страх Божий, як би не зневажити гріховними вчинками Духа Святого і не втратити Його допомогу.

Якщо Дух Святий благоволив обрати кого на єпископське служіння, то Він, напевно, не залишить Свого обранця, коли сам обранець не відхилиться від Нього гріхами.

Немає сумніву в нас, що Твоє довголітнє служіння в священному сані було для Тебе корисною і повчальною школою. Однак, церковний звичай велить нам подавати повчання новопоставленому єпископові, перше ніж він приступить до самостійного управління довіреною йому паствою.

Коли єпископ вимогливий до свого кліру і суворий до самого себе, тоді його служіння буває плодотворним. Але коли він не виявляє такої суворості до себе і не слухається заповіді апостола «пильнувати себе», а його власне життя не повчальне для пастви, тоді він стоїть не на правильному шляху в своєму архіпастирському діянні.

Коли єпископ дбає про те, щоб богослужіння, які відправляє він та довірені його доглядіві пастирі, були побожні, величні й уставні, тоді віруючий народ радіє і благословляє цей подвиг єпископа. Коли ж єпископ прагне звеличуватися або ставити себе осередком уваги й почесей, то труд його марний і спрямований не до Божої слави.

Добирай собі вірних і чесних співробітників, бо «при багатьох радниках люди благоденствують» (Притч. 11, 14), але не довіряйся випадковим впливам, щоб між Тобою і паствою не було середостіння в особі своєкорисливих діячів неправди й гріха. Коли єпископ підкоряється окремому радникові й дивиться на справи його очима, не помічаючи або не звертаючи уваги на те, що той, людина честолюбна й користолюбна, зловживає його довір'ям, то в такому способі дій єпископа не можна не бачити недбалого ставлення до свого обов'язку.

Єпископові слід бути завжди молитовно зосередженим, уважливим і небагатомовним, пам'ятаючи про святителя Миколая, якого Церква величає і за те, що «про лагідність його свідкувало слово мовчазне».

Дотримуй краси і будь усердним до служби церковної, але не піддавайся спокусі втішатися собою. Тобі, улюблений брате, визначається служіння в місті Курську, де народився і провів свої дитячі роки преподобний Серафим Саровський. Віримо, що він буде молитвеником за Тебе і паству Твою.

А зараз прийми цей жезл, як видимий знак Твого архіпастирського служіння. виїди на кафедру і благослови народ Божий, який взяв молитовну участь у Твоїй хіротонії».

Богомольці, які переповнили кафедральний собор у день престольного свята, радіючи, що з-поміж ревних пастирів Православної Церкви на рідній землі благодать Божа обрала нового святиителя, горнулися одержати його перше благословення.

Архімандрит ВАРЛААМ

СЛОВО НА СВЯТО 25-РІЧЧЯ ВОЗЗ'ЄДНАННЯ ГАЛИЦЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ З РУСЬКОЮ ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ

«Радітиме серце ваше і радості вашої ніхто не відбере від вас» (Ін. 16, 22).

Ці слова, сказані до апостолів Ісусом Христом, можна з чистим серцем повторити сьогодні і нам, коли ми зібралися урочисто відзначити 25-річний ювілей возз'єднання духовенства і вірних Галицької Греко-католицької Церкви з Матір'ю — Руською Православною Церквою.

Двадцять п'ять років тому цей величний кафедральний храм був місцем і свідком історичного Собору повернення до віри наших благочестивих предків, до віри батьків. Церковно-народний собор своїм рішенням припинив занесене ззовні ворогування в нашому віруючому народі на тлі релігійнім.

Наші предки колись у єдиній державі святого Володимира, в Київській Русі — спільній колісці братніх російського, українського та білоруського народів — прийняли святу віру християнську з грецького сходу і єдиним серцем славили Господа Бога в єдиній святій Церкві, східній, православній.

Та, на превелике горе, настали часи, коли над українськими землями запанували чужинці. Вони поділили, роз'єднали український народ. Але не вмирало в нашому народі і в часі історичної неволі почуття священної єдності, бо і за Карпатами, і на зеленій Буковині, і на галицько-волинських землях, і на розлогому Поділлі, і довкола Києва — всюди наш народ визнавав єдну православну віру, свято шанував Східну Православну Церкву з її чудовим, величним богослужбовим обрядом.

Улюблені в Христі брати і сестри! Ми знаємо, що Православна Церква єднала весь український народ, православна віра була єдиною душею, святою живою силою і потім для розірваного, роз'єданого тіла нашого народу.

Чужими і ворожими на протязі століть були для українського народу іноземні завойовники та гнобителі з їх латинським католицизмом і німецьким протестантизмом. Серце нашого народу незмінно зверталося на схід, до великої державної Русі, до братів у вірі, рідних і близьких для всіх нас — і походженням, і мовою, і місцем проживання, і вдачею, і всією історією. З Заходу завжди йшла для українського народу неволя й неволя, а рятунку і волі він сподівався тільки від однокровного та однорідного Сходу.

Іноземні володарі й загарбники забрали в українського народу його землі й волю, але наш народ жив, і не вмирала в нього надія на волю, бо жила душа народу, вільною була народна совість, освячена православною вірою предків.

Тоді вороги вирішили вбити саму народну душу, видерти з неї святу православну віру, спільну для всього українського народу, і релігійним розбратом збити духовну єдність народу, посварити його.

Щоб остаточно поневолити собі український народ, в королівсько-шляхетській Польщі та Угорщині намагалися через унію з римським костюлом привчити наш народ зневажати найдорожче, що мав він, а саме — східну православну віру, все його минуле. Хотіли цим деморалізувати наших людей, щоб вони забули своїх предків, свою кров і свій рід, щоб вони покірно, як раби й невольники, зігнули спину перед гнобителями назавжди, їх віру мали за свою, шанували їхні святині.

Вороги хотіли, щоб наш народ, прийнявши унію, покірно цілував свої кайдани, щоб зненавидів своїх православних братів і щоб через цю ненависть і ворожечу «на Русі не було Русі».

Довго народ наш боронив свою святу православну віру, волю та єдність. Повстаннями відповідаючи на нелюдську жорстокість і підступи поневолювачів, віруючі люди вимагали від королів та сеймів вернути волю Православній Церкві, скасувати унію на Україні, як джерело народного розбрату, як зневагу до рідної віри.

Улюблені в Христі брати і сестри! В найгірші і найтяжчі часи наші діди і прадіди пам'ятали, що на Сході живе однокровний братній православний народ. Ніколи ми не губили надії на те, що прийде братня поміч зі Сходу, що вернеться давня наша єдність.

Братня кров і братня віра створили благословенну від Господа Бога дружбу та єдність українського народу з великим і рідним російським народом. Наша єдність з ним — це наша воля. Наша дружба з ним — це наша сила. Великий братній російський народ подав дружню руку українському народові після визвольної боротьби його під проводом Богдана Хмельницького.

Відтоді обидва братні народи йшли спільними шляхами боротьби за правду і волю. В сім'ї вольній новій Союзу братніх народів нашої Вітчизни-Матері, завдяки славним її перемогам, завдяки зростанню міжнародного авторитету, могутності й сили її, сталося возз'єднання всього українського народу, всіх його земель в єдиній Радянській Українській Державі.

Національно-державне возз'єднання українського народу принесло нам і релігійну, церковну єдність з рідним віруючим народом.

І коли ми сьогодні урочисто відзначаємо 25-річчя нашого возз'єднання з Матір'ю — Руською Православною Церквою, думкою переносимось у незабутній 1946 рік, коли перед нашими очима оживають події, які відбувалися в цьому св.-Юрському кафедральному храмі, ми згадуємо блаженної пам'яті Святішого Отця нашого Патріарха Алексія, який благословив наше возз'єднання і прийняв нас, як рідних дітей.

Ми духом бачимо наших архієпископів Макарія, Антонія і Михаїла, які нині спочивають у Бозі, а тоді вони очолювали і надихали Собор, а між ними бачимо розум і серце Львівського церковного Собору — протопрєсвітера д-ра Гавриїла Костельника й духовних отців та мирян, як вони, в глибокій свідомості всієї поваги часу і відповідальності перед історією, закликали поміч Святого Духа для найкращого вирішення всенародної церковно-релігійної справи.

Вороги хотіли винищити наш народ, зробивши решту його своїми рабами. Спільники їх також думали понести далеко на схід духовне панування нахненника унії. Але Господь Бог розвіяв ці грішні задуми, противні Його волі.

Господь Бог благословив святе діло нашої церковної єдності з рідним народом в єдиній Православній Церкві і допоміг нам силою Своєю скинути з себе чужий одяг та убраться в світлу ризу Православ'я і повернутися до віри й Церкви

Препосвященні учасники 25-річного ювілею Львівського Собору. В центрі — митрополит Філарет, Екзарх України

наших благочестивих предків: до віри великої княгині Ольги і рівноапостольного Володимира, до віри преподобних отців наших Антонія і Феодосія Печерських, до віри Романа, Данила, Льва, князів Волинських і Галицьких, до віри митрополита Київського Петра Могили, до віри всіх оборонців предковичного Православ'я на землях Західної України.

Оглядаючи нині пройдений шлях, ми можемо сказати, що за чверть століття наші возз'єднані єпархії повністю оновилися, церкви прийняли вигляд православних храмів, служба відправляється згідно з уставом Святої Православної Церкви.

Зокрема, в нас на Львівщині, багато доклали праці для торжества возз'єднання наші дорогі православні архіпастирі і серед них сучасний наш владика Николаї.

Дорогі в Христі брати і сестри! Ми відзначаємо наш 25-річний ювілей напередодні Помісного Собору Руської Православної Церкви, який через два тижні збереться для вибору Патріарха. Тому в «цей наречений і святий день» звернімося з щирою молитвою до Господа нашого Ісуса Христа, щоб Він і надалі вів нашу Церкву дорогою єдності і миру.

Наша Церква не проповідує антагонізму, ненависті, ворожнечі. Вона завжди молиться «о єдиненні всіх», тому ми віримо, що після нашого возз'єднання наблизиться, як Бог дасть, єднання між усіма християнами.

Бог наш є Бог миру й любові. Єдність, правда, мир і любов сходять від Нього, як дар благодаті й молитви. Про цю єдність віруючих в Нього людей молився до Отця Небесного Спаситель наш: «Нехай усі одно будуть: як Ти, Отче, в Мені і Я в Тобі, щоб і вони в Нас були одно, щоб світ увірував, що Ти Мене послав» (Ін. 17, 21). Отже, єдність людей в ім'я Господа Бога приходить як благодатний дар молитви, як дар милості Божої. Ми віримо в це, звідси наша радість, «і радості нашої ніхто не відбере від нас» (Ін. 16, 22).

Нехай же усердною і ширшою буде сьогодні наша молитовна подяка перед Господом Богом в день 25-річного ювілею нашої церковної єдності за все добре, що ми одержали від Господа за минулі роки!

Нехай наша усердна молитва приведе нове благословення Неба на народ наш!

З глибини серця ми нині кличемо: «Упованіє наше Отець, прибіжницє наше Син, покров наш Дух Святий, Тройце Святая, слава Теб!» Амінь.

Протоієрей В. ПОЛІТИЛО

**ПРОМОВА НА УРОЧИСТОМУ АКТІ
З НАГОДИ 25-РІЧЧЯ ВОЗЗ'ЄДНАННЯ ГАЛИЦЬКИХ ГРЕКО-КАТОЛІКІВ
З РУСЬКОЮ ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ**

Ваші Високопреосвященства, високодостойні душпастирі!

З нагоди двадцять п'ятих роковин повернення галицьких уніатів до віри своїх православних батьків наслідуюсь промовити до вас, як представник мирян Галичини.

В історії Галичини велике значення мало Львівське ставропігійське братство. Воно має за собою довгу і славу історію від 1586 року, коли антиохійський патріарх Іоаким своєю грамотою покликав його до життя. З допомогою царгородських патріархів, особливо Ієремії, видатного оборонця Православної Церкви князя Константина Константиновича Острозького, молдавських господарів і православного галицького народу воно скоро зміцніло так, що вже в 1596 р. відкинуло Брестську унію. Згодом, завдяки своїй школі та друкарні, спадкоємниці першодрукаря Івана Федорова (1520—1583), братство поширило свій вплив далеко поза межі Прикарпаття.

З народу цього краю вийшло немало сильних духом мужів, які запалювали в ньому неугасиме світло істини.

Православна віра, віра святої Ольги і святого Володимира, принесла з Греції на Русь належну церковну організацію. Ця віра — наша рідна, наша святиня. Трудно було вирвати її з корінням з наших душ.

Виразником наших прагнень був історичний Собор духовенства і мирян західних греко-католицьких епархій, який відбувся у Львові 8—10 березня 1946 р. На ньому була розірвана «унія» з католицьким Римом і настало наше возз'єднання з Руською Православною Церквою, поворот до віри прабатьків.

Православна ієрархія в Прикарпатській полосі саме тоді відродилась до повного життя. Якщо додати до Львівської кафедри Івано-Франківську, Мукачівську на Закарпатті і Чернівецьку на Буковині, то можна твердити, що основа для розвитку православного життя обабіч Карпатського хребта міцно заложена в складі українського Екзархату і Патріархату всієї Русі на вічні часи.

Ця подія з історичного погляду скріплює наші почуття солідарності і дружніх зв'язків з усіма братніми народами Радянського Союзу і служить міцною підставою наших національних прагнень, надихає нас на найбільші жертви в ім'я Батьківщини.

З поверненням на свято-Володимирський шлях для нашого народу відкрилась багата скарбниця руської словесності, творчості корифеїв науки та художнього слова. З радістю зазначаємо, що до велетенських скарбів руської науки внесли свій цюсильний вклад вихідці з Карпат.

Боже, укріпи, Боже, утверди, щоб ми вічно були єдині!

В. В. СВАРИЧЕВСЬКИЙ

3 ЖИТТЯ ЄПАРХІЙ

Відправи Екзарха України

20 червня. Неділя 2-га по П'ятидесятниці. Всіх святих землі Руської. Божественну літургію і всеношну напередодні високопреосвященний Екзарх України відправляв у Володимирському кафедральному соборі.

21 липня. Свято Казанської ікони Божої Матері. Напередодні всеношну з читанням акафисти перед Казанською іконою Богоматері митрополит Філарет відправляв у Володимирському кафедральному соборі, а в день самого празника — Божественну літургію в Троїцькій церкві с. Троєщини, на передмісті Києва.

25 липня. Неділя 7-ма по П'ятидесятниці, пам'ять святих отців шести Вселенських Соборів. Всеношну і Божественну літургію Екзарх України служив у кафедральному Володимирському соборі. На малому вході він поставив ієромонаха Миколая (Бичковського) в сан архімандрита, а на священників Іоана Чернієнка й Мефодія Фінкевича поклав наперсні хрести, яких вони удостоєні Святішим Патріархом до дня св. Пасхи; священника Миколая Запорожця владика нагородив набедреником.

28 липня. Пам'ять св. рівноапостольного князя Володимира. Всеношну напередодні престольного празника кафедрального собору високопреосвященний Філарет, митрополит Київський і Галицький, Екзарх України, відправляв у св.-Володимирському кафедральному соборі при співслужінні високопреосвященного Сергія, митрополита Херсонського і Одеського, високопреосвященного Палладія, архієпископа Житомирського і Овруцького, високопреосвященного Никодима, архієпископа Харківського і Богодухівського та преосвященного Савви, єпископа Переяслав-Хмельницького.

Хіротонія пресвященного єпископа Курського і Белгородського Миколая

По закінченні всеношної архіпастирі соборно відправили чин наречення архімандрита Миколая (Бичковського) на єпископа Курського і Белгородського.

В день самого празника Екзарх України очолював собор цих ієрархів на відправі Божественної літургії в кафедральному соборі з участю кліриків Київської, Курської та Житомирської єпархій, коли відбулася хіротонія архімандрита Миколая на єпископа Курського і Белгородського.

Того ж дня ввечері митрополит Філарет відправив у Володимирському соборі вечерню з акафістом св. рівноапостольному Володимирі.

1 серпня. Неділя 8-ма по П'ятидесятниці, преп. Серафима Саровського чудотворця. Всеношну з читанням акафіста преп. Серафиму Саровському Екзарх України служив у Володимирському кафедральному соборі з участю соборного духовенства і групи священників з Чехословаччини.

Божественну літургію високопреосвящений Філарет служив у Серафимівській церкві в Пущі-Водніці, де його зустрічали з традиційним хлібом-сіллю й квітами. У відправі брали участь священники Київської єпархії та православні священники з Чехословаччини, які прибули до Києва для ознайомлення з життям Руської Православної Церкви. На літургії Екзарх нагородив священників Александра Тарадайка та Григорія Ільченка камілавками. Цієї нагороди вони були удостоєні до дня св. Пасхи. Після літургії відбувся хресний обхід навколо храму.

2 серпня. Пам'ять св. пророка Іллі. Божественну літургію, з нагоди храмового празника, митрополит Філарет відправляв у парафіяльній церкві в м. Черnobіл, Київської області. При зустрічі церковний староста підніс архієпископу хліб-сіль, а настоятель прот. Олександр Прокопенко звернувся до нього з привітанням і подякою за завітання до цієї далекої парафії.

На малому вході митрополит Філарет поставив священника Іоана Прохорчука в сан протоієрея, священника Василя Вакулина нагородив камілавкою, а священника Іоана Гриценка — скуфією. Наприкінці відправи відбувся святковий хресний обхід навколо церкви.

4 серпня. Пам'ять св. мироносиці рівноапостольної Марії Магдалини. Божественну літургію високопреосвящений Екзарх, з нагоди престольного свята, служив у парафіяльній церкві в м. Білій Церкві, Київської області. При вході до храму владді піднесли хліб-сіль, а настоятель прот. А. Скобей сказав привітальне слово. На малому вході митрополит Філарет поставив свящ. Феодора Киливника в сан протоієрея, прот. Володимира Коршака нагородив палицею, священників Феодора Кобіляцького, Афанасія Іванцова — наперсними хрестами, а свящ. Михаїла Тарасова — камілавкою. Цих нагород вони були удостоєні до дня св. Пасхи. Святкова відправа завершилася хресним ходом навколо церкви.

9 серпня. Пам'ять св. благовірних князів Бориса і Гліба. Божественну літургію високопреосвященний Філарет відправив у церкві с. Іванкова, Бориспільського району, Київської області. Парафіяни з великою радістю й любов'ю зустрічали свого архіпастиря. Дорожка до церкви була встелена квітами, староста піднесла владичі хліб-сіль, а настоятель прот. Петро Кравчук виголосив привітальну промову. На Божественній літургії митрополит Філарет нагородив прот. Василя Проніна хрестом з прикрасами, священників Михаїла Макеєва та Володимира Тяпка — наперсними хрестами, свящ. Василя Заєва — скуфією і свящ. Алексія Кострубицького — набедреником.

14 серпня. Винесення Чесного Хреста Господнього, св. мучеників Макавеїв. Напередодні відправу з винесенням Хреста Господнього високопреосвященний Екзарх служив у кафедральному Володимирському соборі, а Божественну літургію — в Покровській церкві м. Києва, на Пріорії.

15 серпня. Неділя 10-та по П'ятидесятниці. Божественну літургію митрополит Філарет правив у Вознесенській церкві м. Києва. На малому вході нагородив свящ. Лаврентія Рохманюка камілавкою. Всеношну напередодні високопреосвященний Екзарх служив у кафедральному соборі.

19 серпня. Преображення Господне. Всеношну і Божественну літургію митрополит Філарет відправляв у Володимирському кафедральному соборі. Наприкінці літургії високопреосвященний Екзарх України відправив чин освячення плодів, які приносяться в цей день до церкви.

На всіх богослужіннях Екзарх України проповідував і благословляв богомольців.

Кіровоградська єпархія. 7 червня 1971 року, в день Св. Духа, преосвященний єпископ Боголіп відвідав парафію м. Жовтневого, Миколаївської області, де в той день парафіяни святкували свій храмовий празник, і відправив там богослужіння. При вході до храму владика вітали члени церковної ради та настоятель церкви прот. Мирослав Вдодович. У своїй проповіді преосвященний владика особливо підкреслив дбайливість церковної ради і настоятеля храму про чистоту і порядок у церкві.

Віруючі сердечно дякували архіпастирю за відвідини їх парафії.

11 липня преосвященний Боголіп відвідав церкву в м. Долинська, Кіровоградської області. В церкві його урочисто зустріли церковний староста Грисенко М. П. і настоятель храму священник Лев Рудчик.

Під час богослужіння владика поклав на о. Льва його першу пастирську нагороду — набедреник.

На запричаснику проповідував о. прот. Євгеній Барщевський на євангельську тему про зцілення гадаринського біснுவатого. В своїй проповіді він закликав уникати різних нечистих похотей, злоби, ненависті, гордості й заздрості, а плекати любов, милосердя і християнську покору, що приводить до збереження миру в родині, Церкві й громаді.

Після богослужіння владика відвідав господа настоятеля. Віруючі дякували своєму архіпастирю за приїзд до їх парафії.

Кримська єпархія. 12 липня, в день первоверховних апостолів Петра й Павла, преосвященний Антоній відправляв Божественну літургію в Александро-Невському храмі в м. Ялті. На літургії був присутній єпископ Лютеранської Церкви з Чехословаччини Іоан Михалко з дружиною.

29 липня, в день преподобного Антонія Печерського — в день свого Ангела — єпископ Антоній відправив напередодні всеношну і в самий день свята — Божественну літургію в співслужінні сонму духовенства Сімферопольської та Дніпропетровсько-Запорізької єпархії. На літургії були присутні гості: єпископ Лютеранської Церкви з Чехословаччини Іоан Михалко з сім'єю, архімандрит Абе Хабте з Ефіопії, студент Ленінградської духовної семінарії Н. Гармишев з Японії і Кюкур Маркель з Румунії. Преосвященного іменника від Сімферопольської єпархії привітав секретар і настоятель кафедрального собору М. Дзичковський, а від Дніпропетровсько-Запорізької єпархії — протодиякон Григорій Боднарчук. Від кліру й соборної парафії владика поздоровив настоятель Троїцького кафедрального собору в Дніпропетровську Константин Стаховський.

З привітаннями виступили також іноземні гості. Єпископ І. Михалко свідчив про свою братерську любов і запевнив усіх парафіян у великих симпатіях чехословацького народу до радянського народу. Щиро й сердечно поздоровляли іменника клір і парафіяни єпархії.

25 липня, в неділю 7-му по П'ятидесятниці, преосвященний Антоній відправив Божественну літургію у Всіхвятському кладовищенському храмі м. Сімферополя після його капітального ремонту. Владика привітав настоятель церкви прот. Володимир Соболевський.

Наприкінці літургії єпископ Антоній у своєму архіпастирському слові закликав молящих достойно нести ім'я християнина. «Щиро сповідуйте ім'я Христове, свято й чисто зберігайте ім'я християнина, щоб люди бачили добрі діла ваші і прославляли ім'я Боже».

Духovenство й парафіяни тепло дякували владичі за архіпастирське відвідання.

Одеська єпархія

1 серпня, напередодні храмового празника св.-Ілліяського собору в м. Одесі. о 6 год. вечора, на святкову всеношну до цього собору прибув високопреосвященний Сергій, митрополит Херсонський і Одеський. У притворі храму архіпастиря зустрічали церковний староста Г. А. Борисов з хлібом-сіллю і члени соборного причту. Після короткого привітального слова настоятеля і відповіді владики, митрополит Сергій пройшов у вівтар. Величний внутрішній вигляд храму із старовинними афонськими образами в іконостасі й кіотах, з чудовим настінним живописом та ажурним ліпленням зігриває душі богомольців своєю неземною красою.

Настає урочистий момент поліелею. Коли закінчився спів «Хваліте», високопреосвященний Сергій урочисто оголосив усім молящим, що на його подання Святіший Патріарх Алексій нагородив настоятеля собору протоієрея Василя Бадера митрою.

В самий день празника святого пророка Божого Іллі, 2 серпня, в соборі відправлялися дві Божественні літургії, рання і пізня. На пізню літургію, о 10 год. ранку, до собору прибув митрополит Сергій.

Урочисто й побожно пройшла святкова архієрейська відправа. Храм заповнили молящі люди, які прибули на престольний празник собору. Після запричасного стиха в концертному викладі був виконаний тропар святому пророкові Іллі, а тоді прот. Феодор Кришук виголосив проповідь на тему празника. Багато богомольців на шій відправі причащалися святих Христових Тайн.

Богослужіння завершилося урочистим святковим молебнем з многоліттями. Високопреосвященний Сергій привітав настоятеля і причет, церковну раду, хор і всіх парафіян св.-Ілліяського собору з престольним празником і сказав повчальне слово про значення празника на честь великого пророка Божого Іллі. Він закликав віруючих наслідувати праведників у вірі й чеснотах і подав усім своє архієрейське благословення.

Чернігівська єпархія.

28 липня, свято рівноапостольного великого князя Володимира. З сонмом благочинних Чернігівської та Сумської єпархій, соборного й прибулого духовенства преосвященний Володимир, єпископ Чернігівський і Ніжинський, відправляв напередодні всеношну і в день празника Божественну літургію в кафедральному св.-Воскресенському храмі. На літургії він, за благословенням Святішого Патріарха, поставив у сан протоієрея настоятеля св.-Миколаївської церкви с. Жуківки, Куликівського району, Михайла Галушка; настоятеля св.-Миколаївської церкви с. Петрівки, Щорського району, Петра Лушицю; настоятеля св.-Воскресенської церкви с. Хоротичі, Городнянського району, Григорія Товстонога; поклав палицю на другого священика Трьохсвятительської церкви м. Прилуки Миколая Науменка, хрест з прикрасами — на настоятеля св.-Вознесенської церкви с. Ульянівки, Чернігівського району, Іоана Пращура та протоієрея Володимира Яновського, настоятеля св.-Успенської церкви м. Новгород-Сіверського.

9 серпня, пам'ять великомученика й цілителя Пантелеймона. Божественну літургію єпископ Володимир правив у св.-Василево-Пантелеймонівському соборі м. Ніжина. При вході до собору староста підніс хліб-сілля, парафіяни — квіти, а настоятель прот. Марко Кузьменко привітав владику словом. На малому вході преосвященний поставив у сан протоієрея настоятеля молитовного будинку в с. Червоні Партизани, Ніжинського району, Алексія Покинбороду і поклав палицю на настоятеля Александро-Невської церкви с. Селище, Носівського району, Никифора Світловського.

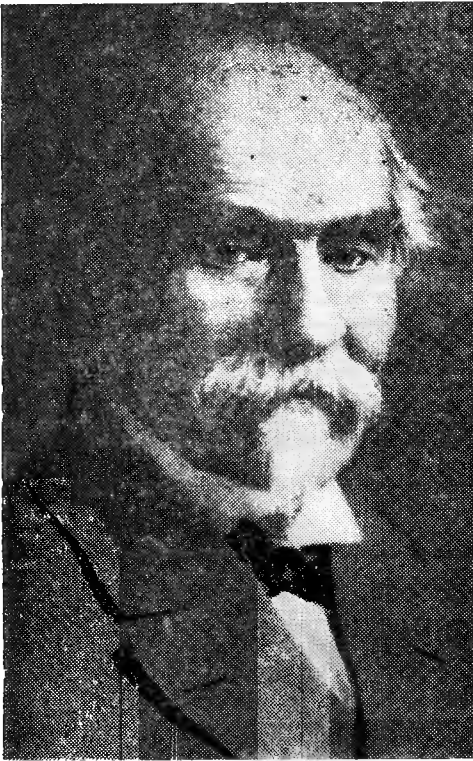
Після літургії відправлено святковий молебен з хресним обходом довкола собору та проголошенням многолітстаувань. Архієпископ привітав парафіян з празником і подав усім святительське благословення.

ВДЯЧНА ПАМ'ЯТЬ ПРО СПІВЦЯ

(до 125-річчя з дня народження О. А. Архангельського)

Серед багатьох наших церковних композиторів Олександр Андрійович Архангельський своїми творами, життям і діяльністю заслужив у віруючих людей Руської Православної Церкви особливо глибоку і вдячну пам'ять. Минає 125 років від народження цього видатного діяча братньої російської хорової культури. У зв'язку з цим подаємо нашим читачам короткі відомості про цього видатного церковного композитора і диригента.

О. А. Архангельський народився в селі Старое Тезіково, кол. Пензенської губернії. Вже змалечку він звертав на себе увагу своєю музичною обдарованістю, охоче слухав народні пісні, співав у церковному хорі. В духовній семінарії йому пощастило з великою користю серйозно вчитися теорії музики в композитора Н. П. Потулова. В семінарські ж роки йому вже довелося стати регентом місцевого архієрейського хору. Згодом він екстерном складає іспити в Придворній співочій капелі, одержує диплом диригента і все своє життя присвячує праці з хорами як регент і композитор. Новиною було для того часу, що Архангельський у своєму хорі замість хлопчиків поставив у сопранову й альтову партії жінок.

О. А. Архангельський

Завдання піснетворця-композитора, регента і співаків — ясно, в усій глибині змісту донести молитву до почуття й релігійної свідомості богомольців. Це в усій повноті властиве церковній творчості О. А. Архангельського.

Хто в наших храмах не чув і не втішався творами цього композитора на всеношній: «Нині відпускаєш», «Богородице, Діво, радуйся» або «Воскресення Христове бачивши» — незрівнянна обробка стихирної мелодії шостого гласу малого знаменного розспіву? Хіба можна без щирою молитовного піднесення слухати «Велике слов'я» О. А. Архангельського? Ось хор схвильовано закінчує: «Я молось: Господи, помилуй мене, злиди душу мою...». З одного голосу до другого, далі й далі передається мелодія журливого признання — «бо согрішив Тобі». Кожен думає про себе: зціли душу мою, бо і я согрішив перед Тобою, всі ми грішимо, бо нема людини, що пожила б на світі і не згрішила... Нарешті сумно зігхає тенор — «согрішив», а в басовій партії, наче пригнічений тягарем гріха, чути голос — «согрішив Тобі!».

Таких прикладів ясної мелодійної виразності в церковній творчості О. А. Архангельського можна було б навести дуже багато. Тільки «ревность Божія» (щирість побожна) могла показати його співцем такої яскравості й глибини релігійного почуття!

16 листопада 1924 року О. А. Архангельський помер, але вдячна пам'ять про нього в Руській Православній Церкві буде вічною!

О. К. СНИЖИНСЬКИЙ.

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ ПОМЕРЛИМ

---

9 червня 1971 року, в селищі Пісочин, Харківського району, на 92 році життя помер митрофорний прот. Яків Підлуцький. Він народився 19 березня 1880 року в Лебединському повіті колишньої Харківської губернії, в сім'ї псаломщика. З дитинства о. Яків був вихований в душі глибокої віри, любові до богослужіння й відданості святоотецьким основам і традиціям Православної Церкви.

Обтяжений великою сім'єю й бідністю, його батько був позбавлений можливості

дати своєму синові духовну освіту, але молодий Яків своїми зусиллями, наполегливістю, ясним розумом і енергією при допомозі Божій здобув духовну самоосвіту.

Після закінчення міського училища Яків успішно склав екзамен при Харківській духовній семінарії з усіх богословських предметів, що й відкрило йому шлях до жаданого священницького служіння.

До прийняття священного сану він був учителем церковно-приходських шкіл, а в 1908 році архієпископ Харківський Арсеній висвятив його на священника. У цьому сані й служив він на ниві Христовій 60 років до своєї мирної християнської кончини. Останнє служіння о. Якова було в св.-Василівській церкві селища Пісочин, де він прослужив безперервно 18 років, до виходу за штат у 1961 році.

Святіший Патріарх Алексій нагородив прот. Якова в 1946 р. хрестом з оздобами, а в 1956 році — митрою.

Служіння о. Якова в Пісочині та інших парафіях Харківської єпархії було ревним. Він був істинно добрим пастирем, дбайливо ставився до свого служіння і до парафіян. Він постійно повчав їх, проповідуючи слово Боже, за що здобув повагу й любов.

Чин похорону спочилого прот. Якова Підлуцького був відправлений у Василівській церкві Пісочина 11 червня 1971 року соборним служінням протоієреїв Серовського, Власова й Баранечка. У надгробному слові прот. Серовський відзначив, що Господь Бог, удостоївши спочилого великого довголіття, дарував йому і багато милості для доброго пастирського служіння: міцну віру, благочестя й любов. Ці таланти, помножені достойними трудами, покійний повертає нині Господу, від Якого, віруємо, й почує жадане слово: «Ти був вірний Мені в покладеному на тебе служінні, увійди ж у радість Господа Твого».

20 червня 1971 р., на 86-му році життя, помер протоієрей Корнелій Семенович Климюк.

Народився він 12 вересня 1885 р. в селі Темногайці, Дедеркальського району, Тернопільської області в селянській родині. Ще змолоду присвятив своє життя служінню Церкві Божій. З 1927 р. він був псаломщиком, 1932 р. одержав висвяту на диякона, а 14 серпня 1944 р. — на священника.

З 1945 р. о. Корнелій був парафіяльним пастирем Волинсько-Ровенської єпархії. В 1953 р. за станом здоров'я йому довелось піти на відпочинок. Але ревний служитель Церкви, коли тільки мав силу, завжди брав участь у богослужіннях в лучському св.-Троїцькому кафедральному соборі. Щира праця о. Корнелія в Церкві Христовій була відзначена Святішим Патріархом Алексієм наперсним хрестом з прикрасами. 19 червня побожний старець ще був учасником архієрейської всеношної в соборі, а на другий день по дорозі до храму відійшов у вічність.

Парастас і заукоїнну літургію, за благословенням високопреосвященного архієпископа Даміана, відправляв в. о. настоятеля собору прот. В. Малюжкович. Чин похорону о. Корнелія очолив архієпископ Волинський і Ровенський Даміан при співслужінні кліриків собору та багатьох священників єпархії. В прощальному надгробному слові він охарактеризував покійного як ревного трудівника на ниві Христовій, що служив Божій славі до самої кончини.

Попрощатися з померлим пастирем до собору прийшло багато парафіян. Після обнесення труни з тілом небіжчика навколо собору він був похований на міському кладовищі, на Черчцях.

21 липня 1971 року в м. Новомиргороді, Кіровоградської області, передчасно помер настоятель св.-Іллінської церкви прот. Василь Макаренко.

Покійний народився в родині селянина в с. Новоковалівці, Кіровоградської області, 11 січня 1929 року. Він закінчив у 1950 році Одеську духовну семінарію і з того часу служив священником у різних парафіях Кіровоградської єпархії. Він відзначався особливою пастирською ревністю до Св. Церкви, як працюючий трудівник на ниві Христовій, ревний виконавець Тайн Божих і невтомний проповідник Слова Божого. З благословення преосвященного Боголіпа, чин похорону відправив о. благочинний Маловиськівського округу прот. Роман Базилевич у сослужінні прот. Іоана Проценка і свящ. Михаїла Гдешинського при молитовній участі віруючих, які заповнили храм і церковний цвинтар.

Нехай Господь упокоїть доброго слугу Свого з праведними в оселях небесних!

Проповідь на неділю 13-ту по П'ятидесятниці

(Мф. 21. 33—42)

В останні дні Свого земного життя Господь Ісус Христос прийшов у храм помолитися і навчав народ. Його оточили первосвященики, книжники та старші людські й запитали Його,—якою владою Ти твориш чудеса? І хто дав Тобі цю владу?

Не відповідаючи їм прямо на це питання, Господь сказав їм: «Запитаю і Я вас про одне, і коли ви скажете Мені, то і Я скажу вам, якою владою Я це роблю. Хрещення Іоанове звідки було — від Бога, чи від нього самого?».

Співрозмовників Спасителя збентежило таке запитання, і вони почали радитися поміж собою, як їм відповідати: коли скажемо — від Бога, то Він спитає нас, чому ви не мали віри Іоанові? А коли скажемо, що від самого Іоана, то народ поб'є нас камінням, бо має Іоана за пророка Божого. Тож сказали вони: Не знаємо звідки. Не діставши відповіді на Свое запитання, Господь сказав їм: І Я не скажу вам, якою владою це роблю (Мф. 21—27). Потім, звертаючись до них, Спаситель сказав притчу про лихих виноградарів.

Один чоловік-господар,— казав Христос,— насадив виноградник, обгородив його, викопав винотку і збудував вартову башту. Найняв він виноградарів і доручив їм доглядати виноградник, зобов'язавши давати йому певну частину врожаю, а сам поїхав. Коли настав час збирати виноград, господар послав своїх слуг до виноградарів одержати від них свою частину плодів. Але виноградарі, схопивши слуг, того вбили, іншого закидали камінням. Тоді господар послав інших слуг, більше, ніж першого разу, але і з ними те саме зробили. І багатьох інших посилав господар, та й тих виноградарі проганяли, били, а то й убивали.

Здавалося б, настала пора відібрати в лихих виноградарів доручений їм виноградник. Однак господар був такий добрий, що вирішив удатися ще до останнього заходу. Є в мене,— говорив він,— улюблений син, пошлю його. Напевно посоромляться його і віддадуть належне. Пішов до виноградарів син господаря. Але вони, побачивши його ще здалеку, пізнали в ньому наслідника і з остраху, щоб він не відібрав у них виноградника, змовились убити його; тоді,— говорили вони,— виноградник буде наш назавжди. Вирішивши так, вони схопили сина, вбили, а труп викинули геть з виноградника (Мр. 12, 6—8).

Коли Спаситель говорив цю притчу, первосвященики, книжники й фарисеї злісно поглядали на всіх, як викриті злочинці. Для них було ясно, що під виноградником розуміється народ іудейський. Догляд за ним Бог доручив їм — первосвященикам, книжникам і фарисеям, подібно до тих виноградарів. Розуміли вони, що слугами, яких вони побивали камінням і убивали, були пророки, що їх посилав Бог наро-

зумлювати їх, керівників народу, виховувати його в душі правдивого виконання волі Божої. Вони згадали, що останнього пророка і Хрестителя Іоана вони відкинули, що на руках їхніх кроз цього праведника, та й Самого Ісуса Христа, Сина Божого, вони вже вирішили вбити і тільки чекають слушного моменту, щоб здійснити свій злочинний задум. І коли Господь Ісус Христос запитав їх, що зробить господар виноградника з тими виноградарями, коли сам прийде,—вони самі видали собі присуд, кажучи: лютих виноградарів віддасть на люту смерть, а виноградник передасть іншим виноградарям, які своєчасно даватимуть йому плоди (Мф. 21, 41). Ця притча свого часу стосувалася до іудейського народу та його керівників — первосвящеників, книжників і фарисеїв. Вони вважали себе ревними виконавцями закону,—на них ця притча точно справдилася. Народ іудейський був розсіяний по всій землі, а виноградник, тобто Церкву старозавітну, від нього відібрано й передано іншим виноградарям.

Чи має ця притча яке-небудь відношення до нас, сучасних християн? Звичайно, має, і найближче. Для того вона й записана на вічні часи у святому Євангелії, для того й пригадує нам її свята Церква, щоб ми слухали її та черпали з неї повчання для спасення своєї душі.

Чого ж навчає нас ця притча? Того, що в нашому земному житті є істини, в яких сумніватися не можна і відкидати їх суперечило б нашому здоровому розуму. До таких істин належить істина про кару або належну відплату за зло.

В житті ми бачимо, як іноді зло неначе бере гору над добром. Дехто з малодушних і слабких у вірі християн спокушаються ним, а інші навіть нарікають на Бога...

Однак ніколи не слід забувати про те, що є в світі людська правда з своїми законами та Велика Правда Господня, яка ніколи не залишить зло без відплати. Господь віддасть нам за діла наші. Прийде колись день, який відкриє Божественну правду, і настане час відплати злим людям за їх зло, і правда переможе.

Біймося ж, улюблені, марнувати час свого життя. Всіма силами стараймося уникати лихих вчинків. Живімо і працюймо тільки для добра, щоб не наслідувати нам вирок злих виноградарів. Не потішаймо себе надією, що можемо сховати сліди свого зла! Сховаємо від суду людського, але не заховаємо від Божого.

В трудні хвилини життя, коли душу нашу переповають почуття втоми, самотності, туги й суму, втішаймо себе вірою в учення Слова Божого, що всякий добрий труд дає щастя для душі і тіла, що всіх чесних трудівників не забуде Провидіння Боже, а скорботи й прикрасі, які тимчасово доводиться переносити в цьому житті, нехай послужать нам для очищення нашої душі від гріхів, щоб по смерті нам одержати вічне блаженство на небі. Амінь.

Ієромонах І. ТИВАНЮК

Проповідь на неділю 14-ту по П'ятидесятниці

(Мф. 22, 1—14)

Наставляючи людей, як треба готувати себе до Царства Божого, Господь Ісус Христос повчав народ притчами. І сьогодні в Євангельському читанні ми чули одну з таких притч. Спаситель у ній говорить, що Царство Боже подібне до чоловіка-царя, який справив весільну гостину для свого сина і послав своїх слуг кликати гостей. А вони не схотіли прийти на запрошення. Він знов послав просити їх, але вони, відмовляючись хто сімейними справами, хто торгом, хто роботою на

полі, не тільки не пішли, але ще образили й зневажили посланих слуг і навіть декого з них убили. Розгнівився цар і покарав їх.

А слугам сказав: «Тому, що кликані не були достойні, то йдьте повсюди, на роздоріжжя, і кличте всіх до мене на весілля». Слуги наскликали звідусіль кого тільки знайшли, і набралось на весіллі повно людей. І от, коли ввійшов цар і побачив одного чоловіка, що був не у весільній одежі, то обізвався до нього: «Друже, як ти прийшов сюди, не маючи весільної одежі?» І звелів своїм слугам випроводити його з весілля, «бо — додав Господь — багато кликаних, та мало вибраних» (Мф. 22, 1—14). Таку притчу прочитано нам сьогодні з Євангелія. Во-на дуже змістовна й повчальна. Цар, який справляв весілля, — Господь Бог. Весільна гостина — то Царство Боже, яке Господь Бог наготовив за-для Свого Єдинородного Сина. Наготовлене воно для всіх вищих істот світу — Ангелів і людей. Ангели в ньому вже блаженствують, бо вони «повсякчас бачать лице Царя Небесного» (Мф. 18, 10). Людей Господь хоче також увести до цього Царства — не силоміць, не з примусу, а з доброї волі Він кличе їх прийти до Нього (Мф. 11, 28).

Кличе Господь людей і голосом совісті, і через Церкву Свою, через пророків і апостолів, пастирів і учителів Церкви.

Спершу Господь послав закликати обраний народ Божий, він мав бути засновником Царства Божого на землі. Та цей народ, захоплений переважно земними інтересами й сподіванками, не хотів увійти в це Боже Царство і навіть багатьох з посланих — пророків — зневажав і вбивав. Цей покликаний народ не того сподівався, йому хотілося багато чого, відповідно до його пристрастей. Проте він не був задоволений, бо в душі своїй відчував, що в нього немає «весільної одежі», що він негідний Божого Царства, і тому не знав спокою...

За образу і зневагу цар покарав тих, що не прийшли на запрошення, і звелів покликати на весілля всіх людей «з роздоріжжя», інакше кажучи, Господь казав звернутися до всіх язичеських народів, до всіх людей — добрих і злих, багатих і бідних, казав усіх кликати до Свого Царства. І набралось у ньому повно людей. Увійшли в Царство Боже, в Церкву Христову всі закликані.

Але «багато кликаних, та мало вибраних». Прийшли й такі, що назовні захоплювалися, а в дійсності не підходили до цього Царства, тому що були «не того духу». Не всі покликані на гостину, розділять її з Женихом, а лише ті, хто матиме «весільну одежу», хто прикраситься добрими ділами, хто пройметься духом Христовим, в кого думки й бажання будуть згідні з волею Божою.

Ми тут, у Церкві Христовій, немовби в чеканні гостини, а сама весільна учта, блаженство почнеться там — у Господа, після того, як Він Сам прийде на весілля й перевірить закликаних, чи всі вони достойні. І недостойні будуть вигнані геть — «у темряву надвірню...»

Ті, хто зостануться в Царстві Божому, будуть «у світлі», у спогляданні Господа зазнаватимуть невимовного блаженства. А недостойні опиняться далеко від Господа, Отця світів, «у темряві», в мороці душевному, від чого в них і скорбота несказанна, і страждання. І це не тільки потім, а вже й тепер: вибрані і тепер уже мають душевний спокій, а просто покликані тепер — тільки зовні християни, а в душі вони язичники, бо повні злоби, ворогування, ненависті.

Поки ще є час, поки ще не пізно, поки Господь кличе нас на весільну гостину, поспішаймо вратися у весільну одежу, яку нам посилає Господь через благодать святих таїнств у Церкві Христовій, вдягаймо душу свою добрими ділами любові й милосердя, чистоти і правди! «Чертог Твій бачу, Спасе мій, прикрашений і одежі не маю, щоб увійти в нього. Просвіти одяг душі моєї, Світодавче, і спаси мене!». Амінь.

ЛЕОНІД.

архієпископ Ризький і Латвійський

Промова Святішого Патріарха Пимена на прийомі в день інтронізації

Проповідь на неділю 15-ту по П'ятидесятниці
(Мф. 22, 35—46)

На спокусливе запитання одного законника — «яка найбільша заповідь у законі» — Господь відповідав: «Полюби Господа Бога твого всім серцем твоїм і всією душею твоєю та всією думкою твоєю: це — перша й найбільша заповідь» (Мф. 22, 37—38).

Увесь зміст євангельського вчення, наріжний камінь, на якому держаться закон і пророки. — Любов. Слово це вмінає в собі все: віру, надію, сподівання. Не можна любити всім серцем і всім розумінням того, кому не віриш. Коли ти палко любиш, ти щиро віриш. Коли ти любиш і безумовно віриш, то живе в тобі безсумнівна надія на єднання з любимою істотою.

Полюби Господа Бога і полюби ближнього твого — в цьому суть християнства, межа довершеності. Любити Бога треба не так, як любити раб, боячись кари, і не як найманець — заради нагороди, а так, як любить син — палкою, полум'яною любов'ю щиро відданого серця. Християнин повинен любити Бога не ради обіцяного раю, не задля побоювання пекла, а ради того, що Сам Бог за йменням та істотою Своєю є Любов.

Полюби Господа Бога!.. Більшої від цієї заповіді нема і не може бути. Богові ми завдячуємо всім своїм життям: Він дарував нам це життя. Він обдарував нас, як порівняти з іншими створіннями, різноманітними здібностями душевними і тілесними. Від Нього ми одержуємо всі блага: і здоров'я, і поживу, і повітря, і сонце, і вологу. Господь піклується про нас, як батько про своїх дітей. Навіть Сина Свого Єдинородного не пожалів Бог віддати на смерть «заради нас людей і ради нашого спасення». Зійшовши на небо, Син Божий благує Отця Небесного послати нам Духа Святого, Який у святих таїнствах сходить на нас, освячує і очищає від гріхів. Він покликав нас до життя, явив красу всесвіту, відкрив книгу премудрості. Пізнавши Спаси-

теля, не можна не полюбити Його. Полюбивши, ми відкриваємо Йому своє серце, і там не лишається місця для самолюбства, егоїзму, прихильності тільки до дочасного. Полюбивши Сина Божого, ми вручаємо Йому свою волю і під Його проводом виконуємо волю Отця Небесного. І тоді живе вже не людина, а живе в ній Христос.

Господь і по смерті нашій не позбавляє нас Своїх милостей і щедрот. Він приймає молитви за померлих у наднебесний і мислений Свій жертвник, звільняє померлих від заподіяних ними провин, вільних і невільних, і робить їх учасниками блаженного життя в славі небесній. Словом, від коліски й до могили всеблагий Бог, Творець і Промислитель піклується про нас більше, ніж батько піклується про своїх дітей.

Така любов Бога до нас. А чи любимо ми Його? Ми можемо сказати, що любимо Бога і виконуємо Його волю. Щодня молимося, відвідуємо церкву, додержуємо постів, сповідаємося, причащаємося, ставимо в церкві свічки, беремо просфори та поминаємо своїх близьких.

Але як ми все це робимо: чи від чистого серця, чи від безмежжя нашої любові до Бога? А то буває, що до церкви ми ходимо, а вдома злостимося, сваримося, судимо ближніх своїх, подеколи зводимо і наклепи на них, а при невдачах і прикростях навіть нарікаємо на Бога. Ми часом більше дбаємо про себе, ніж про людей.

Бог — Істота найвища, і Він так полюбив нас, що нічого для нас не жаліє. Полюбімо ж, дорогі, і ми Його всім серцем і всією нашою думкою. «Будемо любити не словом або язиком, а ділом та істиною» (1 Ін. 3, 18).

Полюби ближнього твого, як самого себе!.. Божественна любов, палаючи в серці людини, запалює любов до ближнього, як сонце поширює своє проміння на праведних і неправедних, на рідних і чужих, на добрих і злих.

«Серце пламеніє,— пише преподобний Ісаак Сірін,— за все творіння, за людей, за птахів, за тварин і за всяких звірів... І не може воно (серце) чути або бачити будь-яку шкоду, або малу прикрість, якої зазнає творіння. А тому і за безсловесних, і за плазунів, і за ворогів істини, і тих, хто чинить шкоду,— повсякчас із сльозами воно підносить молитву, щоб вони врятувалися і були помилувані» (Слово 48).

Виявляючи таку любов, людина уподібнюється Богові. Хто любить Бога, той бездоганно виконує Його заповіді. Любити ближнього закликає Господь. І любити Бога, не маючи любові до ближнього, неможливо. А хто любить ближнього, той вже не може образити батька або матір, не може красти, лжесвідкувати, заздрити, руйнувати сімейне життя ближнього. Навпаки, він утре кожному сльозу, поділиться останнім, за істину й справедливість віддасть своє життя, радітиме з тими, хто радується. «Бо любов довготерпить, милосердствує, не гордиться, не шукає свого, не мислить зла, радіє істині, все покриває, всьому вірить» (1 Кор. 13, 4—7).

Коли в нас нема любові, то це означає, що ми не пізнали Бога, «Який полюбив нас перше» (1 Ін. 4, 19). «Коли ми любимо один одного, то Бог у нас перебуває» (— 4, 12). Щасливий той, хто насамперед здобуває любов: нагорода його збільшується, йому готуються вінці, його благословляють ангели, він з кожним днем наближається до Бога — Джерела любові й вічного життя. Амінь.

Диякон п. БОРИС

ХРИСТОС СПАСИТЕЛЬ — НАЧАЛЬНИК МИРУ

«Він бо (Христос) є мир наш»
(Єфес. 2, 14).

Споконвічний Божественний мир. Як свідчить Святе Письмо, Творець всесвіту Господь Бог є Бог миру. Так Його називає св. ап. Павло: «Чого ви навчилися, що прийняли і чули і бачили в мені, те робіть,— і Бог миру буде з вами» (Флп. 4, 9). «Бог не є Бог неладу, а Бог миру» (1 Кор. 14, 33).— писав той же апостол до коринфської Церкви з приводу тих безпорядків, які там виникли.

Чому ж у Бозі є мир і немає в Ньому неладу? Чому Істота Його поєднана з миром? Бог є повнота буття. Тільки Йому належить море буття, вище над усякі межі часу й простору (св. Григорій Богослов)¹, а людині властиве лише дочасне буття.

Повнота буття Божого виражається в надмірі божественних властивостей Його вічно святої Істоти. Хоч у понятті про Бога катехізис передічує властивості Його: «Бог є Дух, вічний, всеблагий, всевідаючий, всеправедний, всеблаженний», але визнати «число істотних або загальних властивостей Божих неможливо»².

Усі ці властивості Божі за своїм характером безмежні, не суперечать одна одній, а перебувають у згоді та гармонійному сполученні, безперешкодно задовольняються, і не створює стан миру та блаженства в Бозі.

В Бозі «милість і правда зустрілися, правда і мир поцілувалися» (Пс. 84, 11).

Св. Григорій Богослов навчав, що всі властивості, виявлення Істоти Божої людям, різні імена Його у Святому Письмі не вносять ніякої роздробленості й незгоди в поняття про Бога, не порушують Божественного миру. «В Божестві,— писав він,— немає ні різноголосиці, ані її породження — розділення, а, навпаки, в Ньому така згода з Самим Собою та з усіма іншими, що з усіх приписуваних Богові імен, не лише крім інших, але й поперед інших, найбільш личить Йому це переважне найменування (згода). Він бо називається Миром, Любов'ю та іншими подібними найменуваннями, чим і нас спонукує набувати ці названі чесноти, як чесноти переважно Божі»³.

З думки св. Григорія Богослова видно, що поняття про мир впливає з християнського вчення про Бога та Його Істоту.

Не тільки поняття про Істоту Бога з усіма Його безмежними властивостями говорить нам про джерело та зосередження миру в Бозі, але й вчення про Святу Тройцю, Єдину й Нероздільну. Отець, Син і Святий Дух є Єдиний Бог тому, що Особи Святої Тройці мають єдине, нероздільне, в рівній мірі виявлене єство. Єдність Осіб Святої Тройці походить не тільки з єдності Божественної природи, але й від Божественної святої згоди Осіб. Три Особи мають три розуми, три волі, три джерела почуттів, але діють як єдиний Божественний Розум, як єдина Воля, і немає в них розділення.

Єднання — головна ознака миру, де нема єднання, там нема і миру. Свята Тройця — джерело єднання, миру й любові. «Ми шануємо,— говорить св. Григорій Богослов,— любов, бо за висловом Святого Духа, Бог наш є Любов, і таке найменування Богів приємніше від усякого іншого імені. На питання, що головне в законі і пророках, євангеліст (Мф. 22, 40) не дає іншої відповіді, крім — любов»⁴. «Чому ж ми, шанувальники Любові, такі несамовиті й самі ненавидимо? Чому ми, шанувальники Миру, немилосердно й непримиренно ворогуємо?»⁵

¹ Слово 38 і 45.

² Православное исповедание веры, вопр. 13 и 17.

³ Слово 6 і 12.

⁴ Творения св. Григория Богослова. Слово 23.

⁵ Там же, Слово 23.

«Усе це погамувати й спинити може переважно Бог, Який все сподуває. Допоможуть також і люди, ті, що дбають про добро і знають цінну єдності, яка початок веде від Тройці (бо Йі і за еством над усе властива єдність і внутрішній мир): вона засвоєна ангельськими й божественними силами, які перебувають в мирі з Богом і між собою; вона поширюється на все творіння (бо окрасою його є спокій); вона зручно оселяється і в нас, як в душі, коли в ній чесноти одна одну супроводять і одна з одною сполучаються, так і в тілі, коли в ньому і члени, і стихії взаємно злагоджені, від чого в першому випадку постає те, що є і називається красою, а в другому — здоров'я»⁶.

Про таке єднання, мир і згоду для Своїх послідовників молився Христос перед Своїми стражданнями: «Я відкрив ім'я Твоє людям, що їх Ти дав Мені із світу... Бо слова, що Ти Мені дав, Я передав їм, і вони прийняли й зрозуміли істинно, що Я вийшов від Тебе, і увірували, що Ти послав Мене. Я за них благаю: не за весь світ благаю, а за тих, що Ти дав Мені, бо вони Твої... Отче Святий! Збережи їх в ім'я Твоє, тих, що Ти дав Мені, щоб вони були одно, як і Ми... Не за цих же тільки благаю, але й за тих, що увірують в Мене через слово їх, нехай усі будуть одно: як Ти, Отче, в Мені, і Я в Тебі, щоб і вони були в Нас одно, щоб увірував світ, що Ти Мене послав... Я в них, і Ти в Мені, щоб вони були звершені воедино» (Ін. 17, 6,8—9,11,20—21,23).

З ласки Своєї Бог створив людину, тварин, неорганічну природу та все різноманіття організмів. «Належало,—говорить св. Григорій Богослов,—щоб благо розливалось, йшло далі й далі, щоб обдарованих ласкою було якнайбільше, бо така властивість доброти найвищої»⁷.

Творіння носило сліди звершеності Творця: «І бачив Бог усе, що створив, і все — дуже добре» (Бут. 1, 31).

Особливо щасливим було життя людини. Для проживання її Бог створив рай — чудовий сад, «неначе якийсь палац, щоб, живучи в ньому, людина мала життя блаженне й щасливе» (Іоан Дамаскін). Пам'ять про щасливе, райське життя зосталася в переказах усіх народів («золотий вік»).

Блаженство першої людини полягало головним чином у мирі та єднанні з Богом, бо це — найвище благо. Володіючи незайманими, незіпсованими духовними й фізичними силами, розумом, чистим серцем і доброю волею, людина близько спілкувалася з Богом, джерелом життя і блаженства. Він являвся людині, просвіщав, розвивав та охороняв її Своєю благодаттю.

Сили людини не знали розладу, мир був і в душі, і в совісті, мир був з Богом і природою.

Мир з природою походив з високого стану людини, як образу й подоби Божої, як царя і правителя над нерозумним створінням (Бут. 1, 26). Сам Господь увів Адама у володіння ним: «І створив Бог із землі всіх звірів польових і всіх птахів небесних, і привів до Адама побачити, як він назве їх, і щоб, як назве Адам усяку душу живу, так і було ім'я їй. І назвав Адам імена всієї скотини і всьому птаству, і всім звірам земним» (Бут. 2, 19—20). Наречення імен сприяло розвитку розуму, мови першої людини і означало її владу над усім творінням. У тварин не було ворогування до людини, вони були в підлеглості й мирі з нею. Не було в тварин і кровожерних інстинктів, бо кров на землі ще не проливалася. На поживу їм Бог призначив траву: «І всім звірам земним, і всьому птаству небесному, і всякому гадові, що плазує по землі, в якому є душа жива, дав Я всю зелень трав'яну їсти. І було так» (Бут. 1, 30).

Земля, рослини, дерева давали людині свої плоди, як визначив Бог (Бут. 1, 29; 2, 16). Людині в раю була заповідана праця (Бут. 2, 15), але не до знемоги й поту або хвороби, цих слабувань ще не було.

Це була незабутня, єдина в історії картина миру людини з природою та мирного служіння природи людині. Щоб доповнити щастя чоловіка, Бог створив для нього жінку (Бут. 2, 21—25), з якою не було сварки або ворогування, бо в неї був той же образ Божий, який був і в першого чоловіка (Бут. 1, 26), природа їхня була не зіпсована і Бог дав їм заповідь: «І будуть два — плоть одна» (Бут. 2, 23—25).

Адам і жона його усвідомлювали себе образом Божим (Бут. 1, 27; 9, 6), тому вони любили одне одного, як любили і все взагалі, що так чи інакше нагадувало їм про Бога. Свідомі тотожності своєї природи (Бут. 2, 21—22), вони і в цьому черпали новий мотив для взаємної любові. Коли б не сталося райської катастрофи, коли б життя первозданих людей і далі йшло так само нормально, як спочатку, то, безперечно, райський мир тривав би і в усі дальші часи, і люди не мали б навіть поняття про щось подібне до воєн та інших ворожих сутичок, на які так багата вся їхня історія.

Як суперечить райському життю в мирі й блаженстві сучасне життя: світові війни, вбивства, підступне готування нових воєн, атомна зброя і т. п. Звідкіль це?

⁶ Там же, Слово 23.

⁷ Слово 38.

Що лежить в основі кривавих міжнародних зіткнень? Чи є в людській природі щось таке, що з нестримною силою тягне людей до жорстоких воєн?

Біблія відповідає: все це від гріха, від недотримання заповідей Божих, від спокуси сатани. Все зло корениться в райському гріхопадінні. До нього взаємини між людьми виключали навіть думку не тільки про криваву, а і взагалі про будь-яку збройну.

Сатана позаздрив першій людині, викликав у ній ворожість проти Бога, звів наклеп на Нього, ніби Він приховує від людини знання, неправильно обмежує свободу її погрозою смерті (Бут. 3, 1—6; Прем. Сол. 3, 23). Сатана був один з падших ангелів, які согришили (2 Петр. 2, 4), покинули своє служіння Богові, повстали на Нього через свою гордість (Сір. 10, 15; Іс. 14, 12—13) і були скинуті з неба (Апок. 12, 9; 20, 2). І на землі сатана спричинив такий самий заколот, повстання людей проти Бога (Бут. 3, 1—6; 1 Пар. 21, 1; Лук. 4, 2—13; Діян. 5, 3; 1 Петр. 5, 8), накидаючи і розповсюджуючи свою владу. Коли Бог—Цар миру й ладу, то сатана—ворог миру, дух смерті й розладу.

Адам і Єва порушили заповідь Божу в раю і через це опинилися під владою сатани, зла й гріха і тим зіпсували свою первісно чисту природу (Діян. 26, 18). Так було втрачено мир з Богом, мир в душі і мир з природою.

Воля першої людини «відпала від волі Божої та впала в почуттєві жадання. Непослух, гріх, смерть—це кілька одного ланцюга. Хто взявся за перше кільце, той сам тягне до себе останнє»⁸. «Відхилення від закону є падіння в нижче коло діяння, розлад, руйнування, смерть. Ось шлях, по якому «через одного чоловіка гріх увійшов у світ, а через гріх—смерть»⁹.

Гріх поставив середостіння поміж Богом і людиною, породив ворогування людини до Бога. Причину гріховного вчинку Адам вбачав у жінці й побічно в Самому Богові, Який дав йому жінку (Бут. 3, 10—12). Єва не визнавала своєї провини і вказувала на головного винуватця гріха—сатану. Таким чином зло, гріх, відхилення від Бога або смерть духовна внесли розлад в душевні сили перших людей, зашкодили їм, порушили мир з Богом і мир совісті. І мир з природою також не міг залишатися в людини: природа не пізнавала свого володаря, відколи в ньому потьмарився образ Божий. Тварини почали нападати на нього або уникати, як ворога (Бут. 3, 17—19); з'явилися отруйні рослини, лють диких звірів (Феофіл Антіох., Трижники про віру христ. до Автоліка, XI, 17), ослаблення світла (Ісидор Пелус.), виродки (Бл. Августин, Проти Юліана, V, 8). А невдовзі пролилась і перша безневинна кров Авеля.

Порухи егоїзму, заявивши про себе в перших людях, призвели їх до гріхопадіння, а за ним сталося вигнання грішників з раю. Мир зник в людині. Сили, нахили, бажання людини, які до того часу спокійно й згідно служили їй на шляху морального вдосконалення, тепер стали ворогувати поміж собою. Наслідки егоїзму не забарились позначитися наочно й відчутно вже на перших початках існування людського роду: охоплені заздрістю, брат убиває брата—перша тілесна смерть.

В міру того, як множилося потомство Адамове, створювалися різні народності, людина дедалі більше віддалялася від блаженного миру. Каїніти, відокремившись від сифітів, ворогували з ними при всякій нагоді. Такі самі відносини встановилися й між післяпотопними племенами: егоїзм у всіх його проявах—чи то як бажання захопити чужу власність, чи як бажання помститися за кривду тощо—спричиняє одну за одною ворожі сутички між людьми. І яку б війну ми не взяли, кінець кінцем скрізь прийдемо до егоїзму, як основної причини війни.

Миру не було в душі грішної людини. Його не було у ставленні до Бога, бо гріх віддалив людину від Бога і перешкоджав спілкуванню з Ним, як джерелом миру. «Нема спокою в кістках моїх від гріхів моїх», гірко скаржився псаломспівець Старого Завіту (Пс. 37, 4). Не було миру й між людьми, між народами. Замість миру з'явилася зброя знищення, війни, кровопролиття.

В духовних силах людини був розлад, зіпсованість, неспроможність вийти зі свого болісного, гріховного стану: «Доброго, чого хочу, не роблю, а зле, чого не хочу, роблю. Коли ж я роблю те, чого не хочу, вже не я роблю це, а гріх, що живе в мені... У членах моїх бачу інший закон, який бореться проти закону мого розуму і бере мене в неволю закону гріховного, що є в членах моїх. Несчасна я людина! Хто визволить мене від цього тіла смерті?» (Рим. 7, 19—20. 23—24).

Вираюючи присуд споконвічному людиновбивцеві—дияволу (Ін. 8, 44), Бог сказав: «І ворогування покладу між тобою і між жonoю, і між сім'ям твоїм та між Сім'ям її: воно вражати буде тебе в голову, а ти жалити будеш його в п'яту» (Бут. 3, 15). Це перше благовістя про спасення через Начальника життя Христа, дане в раю, не було останнім. Бог не покинув людину і потім. Він провадив її до спасення через молитви, пророцтва, чудеса, жертвоприношення, які проливанням біля олтаря крові неповинного ягняти були прообразом спасенної смерті майбутнього Месії. Від цього муки людини тимчасово полегшувалися, і в душі відчувалася деяка втихомирність (Вих. 53, 7; Лев. 16; Пс. 39. 7—9; Апок. 13. 8).

⁸ Митрополит Филарет, Проповеди, т. IV, Москва, 1874, стр. 239.

⁹ Там же, т. I, стр. 10.

Христос-Спаситель, з іконостасу св.-Володимирського собору.
В. М. Васнецов

Старозавітні пророцтва про Христа — Примири-теля роду людського. Падша людина, потьмарена гріхом і горем, не встигла ще як слід і подумати про спасення, як милосердий Господь дав знати їй, що для неї ще не все втрачено, що Бог так любить чоловіка, що дасть йому такого Нашадка, Який подолає спокусника і тим дасть людям можливість безперешкодно спілкуватися з Богом — Джерелом усякого добра, миру й любові.

На початку історії загальне й коротке першо-евангеліє, добра вість про Христа (Бут. 3, 15) виражалася в одній з найважливіших установ первісної Церкви, а саме, як ми вже згадували, в жертвоприношенні. Не зовсім визначене щодо свого походження, жертвоприношення, взяте само по собі, поза всякими відношеннями, — явище цілком незрозуміле і за своїм характером, значенням і суттю. Але відношення жертвоприношення до Страждальця-Відкупителя, Який хресним подвигом відновлює мир з Богом і в житті, робить жертвоприношення цілком зрозумілим і вповні доцільним¹⁰.

Прийшовши на землю, Господь наш Ісус Христос доводив іудеям Свою божественність, кажучи: «Розгляньте писання... і вони свідчать за Мене» (Ін. 5, 39). Потім, протягом Свого життя, в різний час, з приводу всіляких обставин, Господь навіть подав декілька прямих вказівок, де і що саме в писаннях Старого Завіту було сказано про Нього (Мф. 21, 42—44; 22, 41—44 та ін.). А по воскресінні двом ученикам Своїм Христос навів цілий ряд пророкувань про Нього з усіх старозавітних книг, починаючи з книги Мойсея і кінчаючи книгами останніх пророків (Лк. 24, 27), бо про Нього, як Він казав, було написано і в Законі Мойсеевім, і в пророків, і в псалмах (Лк. 22, 44).

Ученики Христові, керуючись вказівками свого Божественного Учителя і осяяні Духом Божим, Який відкрив їм «розум розуміти Писання» (Лк. 24, 45), посилалися на багато місць з пророчих книг Старого Завіту¹¹.

Суть Старого Завіту (союзу Бога з чоловіком) полягала в тому, що Бог, створивши нас для вічного блаженства, відразу після гріхопадіння прародителів почав готувати людей до прийняття Спасителя обітваннями про Нього та збереженням віри в Нього.

Райське обіцяння про Спасителя, Нашадка жони, Який має подолати винуватця гріхопадіння та відновити мир, міститься в третій главі книги Буття.

Восьма й дев'ята глави Буття передають нам повторення райського обітвання про Спасителя з визначенням Його походження з роду Сімового.

Благословення Богом Ноя і Ноем Сіма з Яфетом повинно було відновити собою завіт Бога з чоловіком та зпевнити чоловіка в дійсності спасення від гріха й диявола через Христа.

Майже кожна з подій життя патріарха Авраама, згадуваних у 12—22 главах книги Буття, ознаменувалася богоявленнями, і під час них Бог подавав Свої обітвання. Величні й різноманітні були ці обітвання, але взагалі їх можна назвати повторенням і повнішим розкриттям даного прародителям у раю обітвання про Сім'я жони. Саме так їх пояснюють святі отці, посилаючись на пряме свідчення про це святого апостола Павла¹².

Обітвання, дані Авраамові, Бог повторює Ісаакові (Бут. 25, 21—24 і гл. 26) та Якову (Бут. 28, 1—22; 32, 24—32; 35, 1—15).

49-та глава книги Буття передає пророцтва патріарха Якова про походження Христа Царя з роду Іуди. Той, Хто примирив усіх собою із Богом (2 Кор. 5, 18—19; Кол. 2, 15—18), об'єднав Собою всіх людей у заснованій Ним Церкві, походив з роду Давидового, отже, з коліна Іудового (Мф. 1, 1—17; Лк. 3, 30). В Одкровенні апостола Іоана Богослова Ісус Христос прямо йменується левом з коліна

¹⁰ Старозавітні жертви мали спасенне значення тільки через їх прообразувальне відношення до майбутньої Жертви, яку приніс Агнец Божий, взявши на Себе гріхи світу.

¹¹ Євангеліст Матфей, наприклад, у 93 місцях посилається на старозавітні писання (іноді в одному стиху він дає декілька посилань), у Марка їх до 49, в Луки — до 80, в Іоана — до 20).

¹² Див. Рим. 4, 11, 16; 9, 6—8; Гал. 3, 7—9, 16—18; 4, 21—31; Кол. 2, 11—12.

Іудового (5,5). Відповідно до цього святі отці відносять до Ісуса Христа пророцтва Якова про Іуду, вбачаючи в словах про сон лева, якого ніхто не сміє збудити, про виноградну лозу, про почервоніння одягу його від крові грон цієї лози — вказівки на смерть і воскресення Христа, Який лежав у гробі.

Пасхальний Агнець — прообраз Христа Спасителя, істинного Агнця Божого, принесеного в жертву для спасення світу і даного в таїнстві святого Причастя для споживання на життя вічне,—знаходимо в книзі Виходу (12,1—14,21—37; 13,1—2). Ще святий Іоан Предтеча, показуючи народові на Христа, казав: «Ось Агнець Божий, що бере гріхи світу» (Ін. 1,29). В новозавітних писаннях Ісус Христос неодноразово називається Агнцем (Ін. 1, 36; 1 Петр. 1, 19; Апок. 5, 6; 13, 18 та ін.). Іудейська Пасха була прообразом новозавітної Пасхи — Христа. «бо Пасха наша є Христос, закланий за нас» (1 Кор. 5, 7).

Керуючись тлумаченням Самого Господа,¹³ чудесне годування іудеїв манною в пустині і напування їх водою (Вих. 16, 1—36; 17, 1—7) апостол Павло пояснює, за висловом святого Іоана Златоуста, як прообраз священної трапези Тіла і Крові Христової під видом хліба і вина.¹⁴

Прообразувальне й пророче значення має зміст четвертої книги Біблії — Чисел. Мідний змій в пустині — прообраз Ісуса Христа, розп'ятого на Хресті (Чис. 21, 4—9). «І як Мойсей підняв змія в пустині, так повинно піднятися Синіві Чоловічеському, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, а мав життя вічне» (Ін. 3, 14—15).

В одній з промов Валаама,¹⁵ якого моавітський цар Валак покликвав проклясти Ізраїля, а він замість прокляття виголосив благословення (Чис. 24), дано пряме пророцтво про Спасителя: «Бачу Його, але тепер ще нема: бачу Його, але не близько. Сходить зоря від Якова, і постає жезл від Ізраїля та разить князів Моава й трощить усіх синів Сіфових» (Чис. 24, 17). Саме найменування переможця зорею найбільш стосується до Ісуса Христа, бо і в Апокаліпсисі (22,16) Він також називається зорею.

Устами великого пророка й законодавця Мойсея Бог провіщає про Христа Спасителя (18 гл. Второзаконня), як пророка, подібного до Мойсея. В устах Мойсея це пророцтво було найсильнішою спонукою для євреїв дотримувати вірності Господеві: «Я виберу ім Пророка з-посеред братів їх, такого як ти, і вкладу слова Мої в уста Його, і Він говоритиме ім усе, що Я звелю Йому. А хто не послухає слів Моїх, які Він говоритиме ім Моїм ім'ям, з того Я спитаю» (Втор. 18, 18—19).

До Ісуса Христа ця рска прикладається повною мірою, коли пригадати голоси Бога Отця під час хрещення Господнього, преображення та ін.¹⁶ Святий апостол Петро, зміцнивши кульгавого в притворі Соломоновім, у промові до народу наводить уривок з цієї глави Второзаконня, як пряме пророцтво Мойсея про Ісуса Христа; відносить до Христа це пророцтво і святий архідиякон Стефан (Діян. 7, 37).

Святі отці бачать пряме пророцтво про Христа в обітуванні, яке дав Бог Давидові через пророка Нафана з приводу бажання Давида збудувати храм Господеві (2 Цар., гл. 7).

Пророче значення у відношенні до Ісуса Христа й принесеного Ним спасення має історична за формою та учительна за змістом старозавітна книга Іова. Як тлумачать святі отці, Іов був прообразом Христа і в стражданнях своїх, і в прославленні; тому історичні відділи цієї книги за уставом Православної Церкви читаються як паремії на вечернях Страсного тижня. В цій книзі є пряме пророцтво про Відкупителя та майбутнє воскресення. Це пророцтво міститься в 19-тій главі, де викладається п'ята промова-відповідь Іова.

Дух Святий, неначе втішаючи молящих, дав пророцтва про Христа і Його Церкву в псалмах, тих молитовних піснях, з якими людина позинна звертатися до Бога. В псалмах надзвичайно яскраво дається образ Спасителя, говориться про обставини Його життя, смерті й воскресення. Зокрема, двадцять перший псалом цілком переносить нас до підніжжя Голгофського Хреста.

Христос надвічно народжений від Отця, царство Його буде вєсвітнім, проти Нього повстануть язичники та іудеї (Пс. 2). Він буде прославлений, як істинний Син Чоловічеський, як Переможець ворога роду людського, а через Нього прославляться всі, хто увірує в Нього (Пс. 8). В Його воскресенні — запорука загально-го воскресення (Пс. 15). «Розквітне в дні Його праведник, і буде багато миру, доки буде місяць» (Пс. 71, 7). «Буде ім'я Його благословенне повік, поперед сонця перебуває ім'я Його; і будуть благословенні в Ньому всі племена земні, всі народи прославлять Його» (Пс. 71, 17). Про славу Христа, як наріжного каменя, поза яким нема спасення ні в кому іншому (Діян. 4, 11—12), пророкує псалом 117, ст. 22—29.

¹³ «Батьки ваші їли манну в пустині і померли; цей хліб, що з неба сходить є такий, щоб хто їсть його, не вмер. Я — хліб живий, що з неба зійшов, ...хліб, що Я дам, є Тіло Моє» (Ін. 6, 49—51).

¹⁴ Див. 1 Кор. 10, 3—4.

¹⁵ Апостол Петро називає Валаама пророком (2 Петр. 2, 16).

¹⁶ Мф. 3, 17; 17, 5; Ін. 12, 28.

З усією повнотою і ясністю образ Начальника миру і діло спасення, яке Він здійснив, розкривається в пророка Ісайї.¹⁷ В другій главі книги цього пророка дано пророцтво про всевітність Церкви Христової, яка має вийти з Єрусалима й поширити правдиве богопізнання і мир між усіма людьми: «Від Сіона бо вийде закон і слово Господнє — з Єрусалима» (ст. 3). «І перекують мечі свої на рала, і списи свої — на серпи; не підніме народ на народ меча і не буде більш учитися воювати» (ст. 4). Ще не здійснилося це пророцтво в усій своїй повноті, але що воно напевно справдиться, це підтверджує святий апостол Павло в посланні до Римлян (гл. 11), сповіщаючи про таїну спасення всіх людей.

«Ось Діва прийме в утробі й породить Сина, і дадутъ Йому ім'я Еммануїл (Іс. 7, 14), — сповіщає пророк про народження Спасителя, що мало статися тільки через 700 років після проголошення цього пророцтва.

З народженням Христа, коли проповідь Його почнеться з Галілеї, «народ, який ходить у темряві, побачить світло велике, на тих, що живуть у країні смертній, світло засяє» (Іс. 9, 2).

Настане час, коли цілком буде скасована війна і навіть «всьяке взуття воїна з часу битви і одіж, почервоніла від крові, будуть спалені, віддані на поживу вогню» (Іс. 9, 5). Головна думка цього місця — знищення вогнем воєнних предметів і спорядження. Пророк бере війну в момент після бою,¹⁸ коли не стільки зброя, що вже замовкла, повертає до себе увагу оглядача поля битви, скільки сліди вбивчого, руйнівного діяння війни навіть на військовому спорядженні, яке безпосередньо служило згубній меті. Вказівкою на знищення вогнем цих слідів і самого військового спорядження, на якому ці сліди позначилися, сильніше й повніше виражається ідея знищення війни взагалі, що й було наміром пророка. Отже, побудова пророчого вираження підкреслює думку про цілковите знищення війни; буде спалена не тільки зброя, що само собою розуміється, а навіть взуття і одіж воїнів, усе це поїсть вогонь.¹⁹

Пророкування Ісайї немає нічого спільного з думкою про припинення війни через війну проти війни. Наведене місце можна зіставити з тими біблійними місцями, де мова про припинення брані та знищення військової зброї якнайвиразніше поєднується з уявленням і пророцтвом про вічний мир, який приносить і утверджує на землі Цар миру і правди. Цей обігований Цар — нащадок Давида приходить, сядячи не на ратному коні, як горді вершники, а на молодому ослі, як лагідний Князь миру, праведний та спасаючий (Зах. 9,9), приходить і «звіщає мир народам» (Зах. 9, 10); день Його приходу буде днем знищення коней і колісниць, днем ламання бойового луку (Зах. 9, 10; пор. Мих. 5, 10).

У 6—7 стихах 9 глави книги пророка Ісайї читаємо підготовлювану досі всім ходом думки пророка ясну вказівку на грядущого Месію — Спасителя: «Бо Дитя родилося нам, Сина дано нам; володарювання на раменах Його, і називається ім'я Його: великої Ради Ангел, Чудесний, Радник, Бог кріпкий, Володар, Князь миру²⁰, Отець майбутнього віку; приведу бо мир на князів, мир і здоров'я Йому».

Новонароджене Дитя, спадкоємець трону Давидового, Еммануїл, зображений пророком у 7-й главі, — справжній винуватець великих і щасливих часів. У з'ясуванні дивних властивостей цього чудового Нащадка Давидового виразно виступає намір пророка відзначити нам царствену могутність, якою Він спроможний буде полатати ярмо гнобителя і запровадити мир на землі, не вдаючись до зброї²¹.

Відзначивши благословенне народження Дитяти й коротко показавши високу достойність особи Його, пророк Ісайя подає докладну характеристику Його. Спинимо нашу увагу на одному з імен, засвоєваних Дитині. Ім'я народженого — «Князь миру» вносить в Його характеристику нову рису, що Він буде справжнім насаджувачем миру серед людей. Таким Він буде для них напевно внаслідок гармонічного сполучення в Собі тих чудесних властивостей, які пророк засвоює Йому в попередніх іменах. Натхнене радою про спасення людей, повне ніжної й вічної любові Своєї до них, всюди несучи мир з Собою і маючи силу насадити Його, Дитя в повному значенні слова є «Князь миру» — незначе самий Мир, живий і втілений, що прийшов у світ людський. Миром називає Месію і інший пророк: «І буде Він — мир» (Мих. 5, 5)²².

Від Бога дане народження Дитини супроводиться, за уявленням пророка, утвердженням загального миру на землі. Месія матиме мир метою й плодом Свого панування, але плодом, який досягається боротьбою з ворожими до миру силами²³ і утверджується не мечем, не зброями війни, а мирними засобами — «жезлом і духом уст Своїх», як далі пояснює той же пророк (Іс. 11, 4). Явлення Месії дійсно буде даруванням миру для людства, як співали про це ангели при народженні

¹⁷ Блаженний Ієронім називає його старозавітним євангелістом.

¹⁸ Про це говорить попередній, 4-й стих 9 глави книги пророка Ісайї.

¹⁹ Волянн Х. К., Месія по зображенню пророка Ісаї, Київ, 1908, стр. 209—210.

²⁰ У російському перекладі — «Начальник миру».

²¹ Волянн Х. К., цит. соч. стр. 208—209.

²² Пор. Єф. 2, 14: «Він бо є мир наш...».

²³ Пор. Пс. 2 і 109; Зах. 9, 10.

Спасителя²⁴, як Він Сам відкрив про Себе і словом²⁵, і ділами всепрощаючої Своєї любові²⁶ і як роз'ясняли це апостоли²⁷.

Новонароджене Дитя буде «Князем миру» для збільшення володарства і для безконечного миру на престолі Давида і в царстві Його, щоб «увтвердити його та зміцнити його судом і правдою віднині і до віку» (Іс. 9, 7).

Як Син Давида, Дитя, згідно з обітцями, даним Давидові, уявляється про-рокові царем, який безмежно збільшує своє володарювання і в той же час наса-джує мир, що йому не буде кінця. Вже патріарх Яків пророчим зором бачив у Месії Примирителя і Владика народів²⁸. Старозавітна свідомість вносить у цар-ський ореол рису миру, як невід'ємну властивість справжнього теократичного царя, і Соломон, як «обдарована людина» (3 Цар. 5, 4), як цар миру, приймається під особливу ласку Божу, трактується прообразом грядущого «Князя миру» — Месії²⁹. Сам царствений псаломспівець, зображаючи Месію, поєднує зростання Його влади над людьми з «надміром миру» серед них (Пс. 71), як два неподільні плоди Його діяльності.

Майбутній Спаситель Своім визвольним подвигом поверне людям мир з Богом, спокій стражденної душі, визволить їх від ворогів спасення (Бут. 3, 15; Іс. 53, 4—6; Дан. 9, 24) і утвердить серед людей мир Своїми стражданнями: «Кара світу нашого була на Ньому, ранами Його ми зцілилися» (Іс. 53, 5). Замість воєн, муки неволі Він установить мирний творчий труд: «Дух Господень на Мені, для того Він помазав Мене, щоб Я благовістив убогим, послав Мене зціляти розбитих серцем, проповідувати невілникам волю і сліпим прозріння, проповідувати літо Господне приемне» (Іс. 61, 1—2). «Так проявить Господь правду і славу перед усіма на-родами» (ст. 11).

Як у пророцтвах Ісайї, так і в пророкуваннях Іеремії, Іезекіїля та Даниїла, Осії, Аввакума, Іоїля, Софонії, Аггея, Захарії та Малахії можна бачити наперед сповіщені всі подробиці життя грядущого стати чоловіком Бога—Спасителя і При-мирителя, через Якого Господь укладає з людьми завіт вічний, завіт мирний, завіт новий, написавши його в серцях послідовників Месії (Іер. 32, 40; Іез. 34, 23—25).

Пророк Михей змалював у своєму пророцтві щасливий стан майбутнього люд-ства після пришествия Христа, коли воєн більш не буде: «І буде Він судити багато народів і покарає племена в далеких краях; і перекують вони мечі свої на рала і списи свої — на серпи, і не підійме народ на народ меча і не будуть більш учи-тися воювати. І кожен спочиватиме під виноградною лозою своєю та під смоковни-цею своєю, і ніхто не буде страхати їх, бо уста Господа Вседержителя промо-вили це» (Мих. 4, 3—4).

Точно було вказано час втілення Христа за сімдесят седмин (490 років), коли настане жаданий мир після приходу «Христа Старійшини», коли «запечатуються гріхи й заглядяться неправди, і очистяться беззаконня, і приведеється правда віч-на» (Дан. 9, 24), чого так болісно жаждала душа грішної людини. Мир вічний при-несе «Ангел завіту, Якого ви шукаєте, Якого ви бажаєте; ось Він іде, говорить Господь Саваоф» (Мал. 3, 1).

Старозавітні письменники, вітшаючи ізраїльський народ обітцями Божими про майбутнє спасення, уявляли Месію—Спасителя саме як Царя миру, і Царство Його як царство загального миру й любові. Їх провіщання про прихід Месії блискотіли наче далекі зірничі Божественної Любові, залишаючи в серцях, стомлених чеканням, надію, що з пришетям Христа на землю «засяє надмір миру» (Пс. 71, 7), так що й «німучі» навчатися «проповідувати мир» (Іс. 29, 24).

Коли зібрати воедино всі висловлювання пророків про майбутнього Месію, то в нас буде опис життя Христа Спасителя від Його рідва у Вифлеемі іудейському до останнього віддиху на Хресті, коли Визволитель людства промовив: «Зверши-лось!» (Ін. 19, 30). Звершилось те, про що вічували старозавітні пророки, про що писалося в священних богонатхненних старозавітних книгах. Євангелісти завжди додають: «Бо так написано в пророка...»; «тоді справдилось сказане пророком...»; «це сталося, щоб справдилось сказане Господом через пророка...»

(Далі буде)

Є. ВЛАДИМИРОВ.

²⁴ Лк. 2, 14.

²⁵ Ін. 14, 27.

²⁶ Ін. 8, 2—11; Лк. 23, 34.

²⁷ Єф. 2, 14—18 та ін.

²⁸ «Не відійде скіпетр від Іуди і законодавець від стегон Його, доки не прийде Примирителю, і Йому покора народів» (Бут. 49, 10).

²⁹ 2 Цар. 7; 1 Пар. 17, 11 та ін.

ЯК ВІДЧУТИ В СОБІ ЖИВУ ПРИСУТНІСТЬ ХРИСТА?

Для кожного християнина доступно й можливо, щоб Ісус Христос став наймогутнішою й реальною силою його життя. Кожен може постійно почувати в собі Його присутність і реально відчутти Його дійову допомогу в боротьбі із спокусами, з тягарем гріха. Світло Його правди може з'ясувати всі сумніви, розв'язати всі питання, які нас бентежать. У хвилині журби й випробувань свідомість близькості Христа Спасителя може полегшити наше горе. Ісус Христос більше, ніж хто-небудь інший з тих, хто живе або жив, може перетворити характер християнина й надати нової сили його життю. Христос повинен бути не тільки надихаючою нас постаттю, не тільки тим, хто дві тисячі років тому жив і навчав, не лише історичною світлою особою, — Він має бути для християнина живою реальністю, відчутною присутністю.

Багато серед нас моляться, щоб таке відчуття дійсної присутності й близькості Христа було їм дароване, щоб мир, сила, радість, віра і надія, випливаючи з цього відчуття, зоставалися з ними; але вони забувають, що все це — наслідки, плоди чогось попереднього. Зосередимо коротко нашу увагу на тих причинах, які неодмінно приводять до цих бажаних наслідків. Як досягнути, щоб Господь наш Ісус Христос завжди дійсно був супутником нам у житті?

Христос Спаситель стає і перебуває дійсною силою в житті того, хто продовжує вивчати Його життя, діла і вчення. Жодна людина не може бути реальною силою нашого життя, доки вона залишається нам чужою. Мій друг є щось реальне для мене. Довіра і впевненість — відмітні риси дружби. Коли ми хочемо, щоб образ Христа став реальним для нас, ми повинні бути впевнені в Його вченні, житті й силі. Ця довіра, ця впевненість постають і розвиваються в міру поглибленого пізнання Христа. Що більше людина усвідомлює Його близькість, то більше вона вивчає Його вчення, роздумує про Нього.

Як же нам треба приступати до вивчення Ісуса Христа з тим, щоб Він став живою силою нашого життя? По-перше, і поза всяким сумнівом, це вивчення повинно бути ґрунтовним. По-друге, воно має бути благоговійним. Сказано: «Тайна Господня відкривається тим, хто боїться Його». Чим більше заглиблюєшся у вивчення її, тим стає ясніше, що тайна ця відкривається тільки через молитовно чуле вивчення Христа Спасителя і Його слів. Навряд чи треба особливо доводити, що до цього вивчення Христа треба привносити бажання самому якомога ближче бути подібним до Нього.

Коли ми хочемо, щоб Ісус Христос став і залишався живою діючою силою в нашому житті, ми повинні підкоритися Йому і старатися у всьому наслідувати Його приклад. Нема сумніву, праведне життя і навіть ревне бажання провадити таке праведне життя конче потрібні, щоб відчутти близькість Христа: «Хто може вийти на гору Господ-

ню?» — тобто для кого Він буде живою силою? Той, у кого чисті руки і непорочне серце. Людина з порочним серцем і нечистими руками не може відчувати Христа, як живу силу.

І ще прислухаймося до того ж голосу: «Хто може жити на святій горі Його?» — тобто хто буде постійно усвідомлювати Його присутність? «Той, хто поводить ся непорочно, чинить правду і говорить істину в серці своїм». Той, хто палає бажанням будувати своє внутрішнє й зовнішнє життя за прикладом Христа, завжди відчуватиме в собі Його присутність.

Або візьмімо слова Самого Ісуса Христа: «Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать». Чистота серця включає в себе значно більше, ніж ми звичайно розуміємо під цим словом. Це означає не тільки серце, вільне від похитливості або від звичайних гріхів розпусти, але й свободу від гордості, заздрості, ревнощів, обману, злоби й недовіри до Бога. В міру зростання, так зрозумілої чистоти душевної, відчуття Христа дедалі буде виразнішим і спілкування з Ним глибшим.

Послушність Христові — це повне підлягання Його волі та Його царству. Ми повинні коритися Йому цілком і безумовно. Добре сказав один преподобний отець: «Серце повинно відмовитися від усього, що не веде до Бога». Спинимось на цих словах. Коли б хтось, незадоволений своїм християнським розвитком, вирішив зрестися, не на словах тільки, але і всім серцем, від усяких звичок, пристрастей, уподобань і схильностей, які за власним досвідом або за вченням Святого Письма, не ведуть до Бога, то він зауважив би, як відчуття Христа ставало б усе живішим і живішим для нього.

Деякі гадають, що вже віддали все, коли вони й не думали цього робити. Блаженний Августин одного разу піймав себе на тому, що молився: «Господи, даруй мені чистоту, але зачекай трохи!» Так само і деякі християни говорять: «Господи, дай мені великодушність, але в цьому одному дай узяти верх моєї волі». Або: «Господи, даруй мені смирення, але не відбрай від мене становища, якого я досягнув». Або так: «Даруй мені чесноту, але не вимагай, щоб я викинув з пам'яті своєї деякі спомини!»

Коли з тисячі речей ми віддамо Христові дев'яност дев'яносто дев'ять, але задержимо одну, то ми не зможемо відчутти в собі Його живої присутності. Або Він буде Господом усього, або нічим. Він вимагає від нас усього і відкритися нам уповні тільки тоді, коли ми цілком підкоримось Йому. Чим частіш будемо ототожнюватися з Його вченням, прагненнями та ідеалами, тим ближчим, тіснішим і реальнішим буде наше спілкування з Ним.

Тільки таким непримиренним ставленням до гріха можна досягнути відчуття близькості й реальності Христа Спасителя та перебувати в цьому відчутті. Гріх, як туман, застигає від нас образ Христа, гріх цілком відрізає нас від спілкування з Ним. Які правдиві слова Старого Завіту: «Гріхи ваші закрили лице Його від вас». Людина не може прихильно, або навіть просто байдуже, ставитися до гріха і водночас відчувати близькість Христа.

Треба бути пильним навіть до незначних відхилень, які порушують тісне спілкування з Христом. Небагато треба, щоб припинити доступ могутньому потокові. Так звані дрібні гріхи — смертельні. Нема такого незначного гріха, щоб він не міг заслонити в нас образ Христа.

Неодмінно треба за всяку ціну зберігати в собі чутке відношення до гріха. Найкращим мірилом зростаючої одухотвореності характеру завжди буде зростаюча сторожкість до наближення гріха. Навпаки, байдуже ставлення до наявності й наслідків гріха завжди треба вважати поганою ознакою. Ми повинні усвідомити гріх і уникати його, як тільки його помітимо.

Христос стає дійсно близьким другом кожного, хто наполегливо розвиває в собі відчуття Його всюдиприсутності. Треба немало зусиль, щоб назавжди зберегти в собі це відчуття, але щоб досягти цього, не шкода заплатити будь-яку ціну. Христос — серед нас, однаково, чи усвідомлюємо ми це, чи ні; віримо чи не віримо в це. Він близький до нас, Він у нас, і це доводиться тим, що люди, які корилися даним від Нього заповідям, завжди відчували Його близькість і завжди були свідомі Його присутності й допомоги.

Віруючій людині дуже багато користі дає постійне нагадування собі про близькість Христа. Думка про неї весь час попереджає нас про наближення небезпеки. Вона розвиває в нас ненависть до гріха, вдосконалюючи нашу духовну чистоту; вона прищеплює нам чуткішу свідомість обов'язку, вона зміцнює в нас віру і дає впевненість у допомозі Божій, вона очищає і надихає нас.

Як же розвинути в собі цю звичку жити неначе в живій присутності Христа? Є такий спосіб — покласти собі за правило щодня в певний час молитися. Навіть тоді, коли ми в час молитви не відчуваємо близькості Христа, будемо продовжувати молитву. Згодом Його близькість почується. Було б зайвим доводити, як бажано присвячувати молитві кращі години дня, за найсприятливіших для молитви умов.

Неоціненну допомогу також здобуваємо, звертаючи свої думки до Христа під час спільної молитви в храмі з іншими людьми. Це допомагає нам живіше відчувати Його присутність. Необхідно також черпати силу з благодаті святих таїнств, особливо таїнства Причастя, усвідомлюючи, що Христос установив його, щоб нагадувати віруючим про Свою постійну присутність серед них і про жертву, яку Він приніс за них. Добре частіше споминати, що Христос дивиться на нас. Іноді буває корисно пристосовувати молитовний настрій до певних місць, подій, часу.

Для нас було б надзвичайно важливо, коли б наближення спокуси завжди викликало в нас думку про Христа. Яким могутнім засобом було б це в наших руках, коли б ми тільки не ставилися до цього легковажно. Якщо ж ми залишимось глухими до цього таємного голосу, то совість наша поволі втрачатиме свою чуйність і більше не буде попереджати нас про наближення небезпеки. Тому нехай кожна спокуса дріб'язковості, егоїзму, марнославства, заздрості відразу нагадує нам про близькість Христа. Тоді ми будемо спроможні перетворити навіть ці камені спотикання на джерело нової сили: вони нагадуватимуть нам про близькість всеперемагаючого Господа нашого Ісуса Христа.

Дедалі зростаюча свідомість впливу й реальності близькості Христа головним чином залежить від діяння закону асоціації думки. Всі, навіть зовнішні, допоміжні засоби корисні для застосування цього закону. Вони дають можливість Христу відбитися в нашому житті.

На думку спадають нам життя святих людей, які старалися жити наче в присутності Христа. Один подвижник, проголосивши велику істину — «Він (Христос) усередині нас, не шукайте Його осторонь», — говорив, що коли минали призначені для молитви години, він не помічав ніякої різниці, бо все ще і далі перебував у Господі. «Я дійшов стану, коли мені було б так само трудно не думати про Бога, як спершу було трудно привчити себе до постійного роздумування про Нього». Пророкові Давиду це було добре відомо, коли він промовляв: «Господь... праворуч мене», або «Завжди бачу перед собою Господа», або знов: «Очі мої безперестанно звернені до Господа».

Спілкування з тими, для кого Христос є жива, діяльна сила, створює відчуття цієї реальності і в нашому житті. Є люди, чия присутність, життя і слова створюють атмосферу, в якій набагато легше від-

чути присутність Христа і зрозуміти Його вчення. Нам треба повчати-ся прикладами соннів святих угодників Божих, підтримувати зносини не тільки з християнами—нашими сучасниками, але і з тими, що відійшли в інший світ і були в єднанні з Господом. Тоді образ Христа відразу яснітиме для нас новим сяйвом і душа наша буде схилитися перед істиною Його. Ми нехтуємо великим джерелом натхнення, коли проходимо мимо великих світочів минулого і не проводимо з ними бодай кілька годин.

Близькість Господа нашого Ісуса Христа ми відчуваємо особливо сильно, коли відаємо себе на служіння людям. Для того, щоб взаємини могли зміцніти, вони потребують свого виявлення. Самовіддане служіння людству — найкращий прояв любові до Ісуса Христа. Він ясно навчає нас, що через служіння людям в їх потребах ми знаходимо доступ до Його близькості...

«Бо голодував Я, і ви дали Мені їсти, жадав пити, і ви напоїли Мене; був нагий, і ви одягли Мене; нездужав, і ви відвідали Мене; в темниці був, і ви прийшли до Мене». Праведники не розуміють Його і кажуть Йому: «Господи, коли ми бачили Тебе голодного і нагодували Тебе, або як Ти жадав пити, і напоїли? Коли ми бачили Тебе подорожнім і прийняли? Або нагим і вдягли? Коли ми бачили Тебе недужим або в темниці і прийшли до Тебе?». Запам'ятайте відповідь Господа: «Істинно кажу вам, коли ви вчинили це одному з цих братів Моїх найменших, то вчинили Мені». Не забудьмо також, що ми можемо допомагати іншим не тільки добрими ділами, але й молитвою. Люди, щиро проиняті заступництвом за душі інших, так живо відчувають присутність Христа, що присвячують себе справі, якій віддав Себе Сам Ісус Христос, великий наш Заступник. Господь наш Ісус Христос стає і перебуває живою дійсністю для нас, коли ми, стараючись з'ясувати Його присутність іншим, вдаємося до помочі Утішителя Духа Святого. Щоб досягнути і зрозуміти Христа Спасителя, необхідна допомога Духа Святого. Христос Сам обіцяв нам, що пошле Духа Святого, щоб просвітити наш розум і пояснити нам Його вчення.

Дух Святий — джерело нашої любові до Господа. Він вливає в наше серця любов до Господа. Він подає нам свідомість близькості Христа. Людина, яку ми любимо, завжди близька нашому серцю. Любов не знає перепони, простір для неї не існує. Дух Святий дає нам бачити Христа. Ні труднощі, ні нещастя не становлять перешкоди. Згадайте приклад першомученика Стефана, коли його закидали камінням. Ніхто так не наближає до нас Христа, як діяння Його духу, який дає нам щодня бодай одну перемогу над спокусами, що повстають на нас зсередини, та над зовнішніми силами. Ці раз у раз нові, наочні прояви присутності й допомоги надприродної сили найпереконливіше і неспростовно свідчать про присутність і близькість Христа.

Ця близькість дедалі зростає для того, хто сміливо вирішив досягнути її. Тут ми повинні докладати всієї енергії. До одного подвижника прийшло багато людей, щоб дізнатися від нього про таємницю його святості. Відповідь варта глибокої уваги: «Ви — святі, оскільки щиро бажаєте святості». Добре було б, коли б і ми перевірили щирість свого бажання мати спілкування з Христом декількома запитаннями, що обіймають суть вищесказаного.

Чи вирішив я продовжувати вивчення життя і слів Господа нашого Ісуса Христа? «Ви — святі, оскільки справді бажаєте святості».

Чи вирішив я в усьому коритися Христові, погоджувати своє життя з Його прикладом? «Ви — святі, оскільки справді бажаєте святості».

Чи вирішив я протистояти гріху в усіх його видах, не легковажачи, так званими дрібними гріхами? «Ви — святі, оскільки справді бажаєте святості».

Чи вирішив я, не сумуючи, наполегливо виробляти звичку постійно нагадувати собі про присутність Христа? «Ви святі — оскільки справді бажаєте святості».

Чи вирішив я шукати дружби з тими дітьми Божими, в житті яких Христос Спаситель — реальна сила? «Ви — святі, оскільки справді бажаєте святості».

Чи вирішив я віддати життя своє на служіння людству, особливо людям нужденним? «Ви — святі, оскільки справді бажаєте святості». Ні більш, ні менш.

Чи вирішив я, прагнучи здобути присутність Христа, вдатися до помочі вічносущого Утішителя Духа Святого? «Ви — святі, оскільки щиро бажаєте святості», тобто ви — святі остільки, оскільки щиро й наполегливо вирішите бути святими.

Стараючись додержувати й виконувати все вказане, щоб дивне спілкування з Христом стало реальною силою нашого життя, як відрадно згадати, що ми не приречені потемки намацувати нашу путь. Христос Спаситель не ховається від нас. Він жадає відкритися нам, влітися в наше життя набагато сильніше, ніж ми жадаємо знайти Його. Тому, йдучи вказаним шляхом, ми, як двоє учеників на дорозі до Еммауса, побачимо, що Він серед нас. Але очі наші не будуть задержані, ми пізнаємо Його й будемо з Ним до того дня, коли побачимо град Господень, де станемо подібні до Нього, бо побачимо Лице Його.

Р. ШВЕЦЬ.
кандидат богослов'я.

БОГОСЛУЖІННЯ

Основою релігійного життя, глибиною стихією його є внутрішній світ людини, через який відкривається їй світ божественний. Відчуття присутності Божої, зустріч душі з Богом через Христа — ось сутність, ядро релігійного життя християнина.

Христос звертається до кожної душі, як її єдиний Учитель, єдиний друг і улюблений, і в той же час Він говорить: «Де зійдеться двоє або троє в ім'я Мое, там і Я посеред них» (Мф. 18, 20). Він збирає Своїх послідовників воедино, вчить їх жити разом, разом молитися, йти разом до Царства Божого.

Він заснував Церкву, як новий лад людського єднання, як живе тіло, Главою котрого став Він Сам. Замкнутість, відокремлення, обмеженість індивідуального життя перетворюється через Церкву, через духовне спілкування людей, які живуть у Христі.

«Я з вами по всі дні до кінця віку», — сказав Господь (Мф. 28, 20). І в житті Його Церкви, Його учеників продовжується євангельська історія, історія благовістя й духовного відродження.

Свідком Христа на землі є «народ Божий» — Церква. Протягом усього свого історичного існування вона безперервно розкриває глибини вічного євангельського джерела. Святі апостоли і отці Церкви, преподобні подвижники й святителі, мудреці й проповідники — всі вони працювали в ім'я будування Царства Божого на землі і досвід їх постійно збагачує єдине життя Церкви. Ніякі розділення християн, ніякі спокуси, ніякі епохи занепаду та зубожіння не могли зупинити цього живущого потоку церковного життя.

Запорукою Своєї присутності в Церкві Христос-Визволитель залишив у ній зовнішні знаки: ієрархічну структуру й таїнства, в яких тепер здійснюється освячення світу. Це якби стовбур того великого дерева, яке, за євангельською притчею, виросло з малого зернятка (Мф. 13, 31—32; Мр. 4, 31—32; Лк. 13, 18—19).

Будь-яка людська віра, будь-який внутрішній релігійний досвід ризкує виявитися позбавленим об'єктивної опори, коли не будуватиме свого храму на тривкому фундаменті справжнього церковного досвіду.

Життя людське від народження до смерті — малий відрізок. Коли б кожна людина відкидала досвід батьків, учителів, досвід попередніх поколінь і пробувала б оволодіти всім, покладаючись тільки на саму себе, навряд чи змогла б вона піти далеко. Так само і в духовному житті: якщо людина відкине провід соборного досвіду Церкви, досвіду святих і подвижників, вона легко опиниться в полоні особистих переживань, часто не тільки позбавлених справжньої цінності, але й згубних для душі.

Тому людина, вступаючи на християнський шлях, насамперед повинна усвідомити себе учнем, повинна прагнути оволодіти церковним досвідом і спадщиною.

Християнин, який твердить, що він воліє обходитися без Церкви, що для нього досить Євангелія, подібний до того, хто говорив би, що з нього досить володіти скарбницею, а ключа від неї йому не треба. Досвід святих, досвід Церкви і є ключ до Євангелія; він відкриває його глибину, з'ясовує його таємниці. Якщо Євангеліє описує землю обітовану Царства Небесного, то церковність в її найвищому значенні вказує шлях до цієї землі.

Молитовне життя, заглиблення в духовну спадщину подвижників християнства, участь у літургії та богослужінні взагалі, — все це різні взаємодоповнюючі елементи, необхідні для того, щоб увійти в церковність. Серед них немало важить прилучення до річного кола Церкви. В ньому людина освячує своє повсякденне життя, здобуває вірного керівника на своєму особистому шляху і в той же час проходить по цьому шляху разом з іншими.

На перший погляд це здається не такою вже тяжкою справою. Треба тільки стати під провід Церкви, йдучи разом з нею шляхом покаяння й радості, стриманості й святкувань. Але нерідко буває й так, що зовнішня церковність починає обтяжувати і тому здається непотрібною. Людина почуває бажання бігти назад, в обійми невиразного піетизму та безконтрольного містицизму. Коли не приборкати в собі анархічних духовних поривань, якщо з покірністю не прийняти учнівства, то по морю духовному можна потрапити в переживання лихості й небезпечні.

Учня може бентежити те, що слідування за церковним керівництвом іноді носить якби «зовнішній» характер. Однак, нетерпіння тут поганий порадинок. Прийде час, коли в учня відкриється внутрішній зір і священний ритм церковності почне проникати в тайники його серця.

Прямуювання в своєму повсякденному житті за церковним календарем — перший крок на шляху, по якому пройшли люди, що здобули Духа Божого. Дехто не може орієнтуватися в послідовності рухомих («перехідних») і нерухомих («неперехідних») свят, їм незрозумілі принципи пасхалії, богослужбові вказівки тощо. З цією метою ми коротко скажемо про богослужбовий круг.

Пасхальний круг. «Перехідні» свята. Пасхальний цикл обіймає час приготування до свята Пасхи та післявеликодній період до празника П'ятидесятниці (Св. Трійці).

Передпасхальні неділі говорять переважно про покаяння: 1) Неділя про митаря й фарисея, 2) Неділя про блудного сина, 3) Неділя про Страшний Суд, 4) Неділя Прощена, споми́н гріхопадіння прародителів. Далі йде сорокаденний Великий піст і Страшний тиждень. Після Пасхи йдуть: «Неділя апостола Фоми», «Неділя жон-мироносиць», «Неділя розслабленого», «Неділя самарянки», «Неділя сліпого», «Неділя св. Отців I-го Вселенського Собору (в четвер між двома останніми неділями святкується Вознесення Христове) і, нарешті, День П'ятидесятниці або Святої Трійці.

Чому цей цикл «рухомий», чому він щороку переміщується в церковному календарі? Це пов'язано з тим, що стародавні християни не мали певного дня святкування Пасхи. В стародавній часі твердої хронології не було, а тому свято Христового воскресення на зразок іудейської пасхи було рухомим («перехідним»). Його час виходив на підставі сонячного й місячного кругообігу. До того ж правила обчислення на Сході й Заході були різні. Через це на Сході й Заході і тепер святкують Пасху не в один і той же день.

Великі празники «неперехідні». Крім Пасхи й зв'язаних з нею «перехідних» свят, у Церкві з III—IV століть почали урочисто відмічатися великі події священної історії: Різдво Христове, Благовіщення, Преображення та інші. Вони не були розташовані за хронологічним порядком, бо встановлювалися поступово.

Чим керувалася Церква, визначаючи день того чи іншого празника? Перше ніж

Ісус «Благое молчание» із святыми. Ікона (XIX ст.) з архіологічного кабінету Одеської духовної семінарії.

відповіді на це запитання, нагадаємо, що в перші часи християнства величезну більшість населення римської імперії становили язичники. А ті, що приймали християнство, були ще зв'язані з язичеством кровними узами.

Церква усвідомлювала, що в ній здійснюються сподівання язичеського світу. Хоч вона боролася з язичеством, але не заперечувала духовної цінності багатьох моментів релігійного життя дохристиянського світу. Для християнина історія стародавніх вірувань — не просто збірка забобонів, а вираз туги за Богом, жадання спілкування з Богом. Апостол Павло прямо посилався на античну релігію в своїй проповіді (Діян. 17), св. Іустин мученик, апологет Афінагор, св. Феофіл Александрійський, Климент Александрійський та багато інших давньохристиянських письменників зауважували, що в язичестві були передбачення новозавітної істини. Коли б цього не було, віруючий змушений був би припустити, що майже всі люди, створені за образом і подобою Божою, багато тисяч років потопали в повній темряві. Але ще в Старому Завіті ми знаходимо думку про те, що язичеський світ деякою мірою не був позабавлений світла Божого одкровення.

Релігійна поезія Сходу, стародавні споглядання Індії, ідеї грецьких філософів і багато інших проявів дохристиянського духу свідчили про велику історію всевітнього богослужіння. Людство багато що збагнуло, багато чого навчилося. Але в християнстві воно знайшло те, чого не знала жодна релігія: Особу Богочоловіка, в Якому справдилися стародавні пророцтва, здійснилися вікові сподівання. Те, що тільки невразно мерехтіло в старовинних міфах, філософських висновках, містичних осяяннях, стало реальністю у Віфлеємі.

У багатьох дохристиянських святах і звичаях криється глибокий містичний зміст. І Церква не випадково бачила в них прообраз і немов передчуття Євангелія. Тому вона вважала можливим і корисним не відкидати цілком духовну спадщину минулого, але освячувати її, надаючи нового змісту.

Один з яскравих прикладів цього одухотворення дохристиянської культури бачимо в історії встановлення празника Різдва Христового. Те, що найважливіші християнські свята приурочувалися до священних днів стародавнього людства, — ніколи не було таємницею. Про це недвозначно говорили отці Церкви, зокрема блаженний Августин та інші. Вони вбачали в цьому факті не «залишок язичества», а свідомий акт Церкви, яка звертається до вчорашніх язичників і бажає говорити з ними зрозумілою для них мовою, як це робив свого часу апостол Павло.

Великі празники «неперехідного» кругу, включаючи три «перехідні» (Вхід Господень в Єрусалим, Вознесіння й П'ятидесятницю), становлять цикл з дванадцяти празників і тому вони називаються дванадцятими.

Крім дванадцяти празників, Церква щодня справляє пам'ять якогось святого, прославляє ікону або згадує знаменну подію християнської історії. Серед святих у нас особливо шануються святі апостоли, деякі мученики (св. Георгій—(Юрій), великомученик Пантелеймон, великомучениця Варвара, Єкатерина та інші), пророки Ілля та Іоан Хреститель, святий Микола Мирлікійський, преподобні Антоній і Феодосій Печерські, преподобний Сергій, преподобний Серафим, преподобний Іов Почаївський і багато інших.

Серед подій, які святкує Церква, слід відмітити Покров Божої Матері, а також спомини врятування від ворожих навал, сполучені з тими чи іншими іконами (Владимирська, Казанська, Знамення, Почаївська та інші).

Дні пам'яті святих звичайно відповідають датам їх смерті або яким-небудь торжествам, пов'язаним з ними (канонізація, перенесення мощей). В деяких випадках, коли точні дати невідомі, Церква чинила так, як і при встановленні дванадцятих свят, тобто відносила день пам'яті їх до стародавніх священних днів.

Протягом року декілька днів присвячуються спеціально поминанням померлих: 1) Проводи (пасхальне поминання) відносяться на понеділок або вівторок після Фоминої неділі, 2) Троїцька поминальна субота — субота перед святом П'ятидесятниці, 3) Дмитрівська — остання субота перед днем пам'яті великомученика Дмитрія Солунського — 26 жовтня (8 листопада) і поминання полеглих за Вітчизну воїнів — 29 серпня (11 вересня), в день Усікновення глави Іоана Предтечі. Крім того, поминання померлих присвячуються суботи: м'ясопусна (субота перед масляницею) й суботи 2-го, 3-го й 4-го тижня Великого Посту.

Деякі великі свята попереджують пости. Різдвяний піст, або Пилипівка, починається 28 листопада н. с. й триває до Різдва; Великий піст триває сім тижнів перед Пасхою. Петрівський піст, Петрівка попереджує празник апостолів Петра й Павла. Його тривалість змінюється в залежності від часу Пасхи, бо він починається по першій неділі після П'ятидесятниці. І, нарешті, Успенський піст, Спасівка, триває від 1/4 серпня до 15/28 серпня — свята Успення Богоматері.

Пісними днями є також середа й п'ятниця, різдвяний і водохресний святі вечори (24 грудня/6 січня та 5/18 січня), день Усікновення глави Іоана Хрестителя (29 серпня/11 вересня) і день Воздвиження Чесного Хреста Господнього (14/27 вересня).

На закінчення відзначимо розходження між новим і старим стилем. Старий стиль називається Юліанським. Його запровадив Юлій Цезар, і він до цього часу залишається в загальному церковному вжитку для всіх обчислень у нашій Руській та в деяких інших східних Церквах. Новий стиль — Григоріанський — запровадив

у XVI ст. папа Григорій XIII. ним користуються тепер у більшості країн. Різниця між обома календарями дорівнює в нашому столітті 13 дням. Таким чином, наприклад, 25 грудня за Юліанським календарем відповідає 7 січня нового стилю. Календарна система — рік складна, тому обидва стилі не зовсім досконалі.

Устав і богослужбові книги. Святковий цикл, який обіймає весь річний круг, знаходить своє відображення в богослужбових піснеспівах та особливостях відправ. На кожен празник і на честь святих складені особливі молитви й стихирини. Вони записані в дванадцятьох книгах, які називаються місячними мінеями, по одній книзі на всі дванадцять місяців року. В книзі «Октоїх» подається ще цикл молитов і піснеспівів, які відповідають дням тижня.

Кожен день тижня присвячується кому — або чому-небудь. Перший день — неділя присвячується воскресінню Христовому, понеділок — безплотним силам, вівторок — старозавітним пророкам і, особливо, Іоанові Хрестителю, серeda — добровільному відданню Христа на страждання і Божій Матері, четвер — апостолам і святителю Миколаю, п'ятниця — стражданням і хресній смерті Спасителя і, нарешті, субота — Богоматері, всім святим і поминанням померлих. Усі ці присвяти відображені в тайствах і молитвах.

Октоїх означає «Восьмиголосник». Так називається ця книга тому, що седмичний цикл повторюється в ній вісім разів, відповідно до восьми гласів, тобто мелодій церковного співу.

Крім Октоїха і місячних міней, є ще й загальна мінея. Вона містить пісні й молитви, запозичені з місячної міней, отже це — збірник молитов і піснеспівів, присвячених не яким-небудь окремим святим, а «ликам» їх, тобто апостолу взагалі, святителю взагалі, мученикові взагалі и т. п. Її вживають у тих випадках, коли нема мінеї місячної або коли для святого ще не складено особливої відправи.

Пасхальний цикл або «перехідний круг» подається в Тріодях, тобто Трипіснецях. Їх дві: Тріодь Постова — на час від початку Неділі митаря й фарисея до Страшної суботи, і Тріодь Цвітна, яка обіймає період від Пасхи до дня Святої Тройці.

Від того часу, коли на Русі не було ще перекладу всіх богослужбових книг (в оригіналах вони були на грецькій мові), до нас дійшла «Слідування Псалтир», в якій, крім псалмів, даються також і короткі вказівки для відправи богослужіння без Міней і Тріодей.

Книга зібрання псалмів і молитов, призначених на окремі періоди доби, називається Часослов. У ньому доба поділена за стародавнім звичаєм на чотири молитовні частини (1, 3, 6 і 9 часи).

Богослужбові книги написані не одним автором. Вони склалися протягом багатьох віків. До них увійшли молитви й гімни, які належать великим християнським поетам: св. Іоану Дамаскіну, св. Федору Студиту, св. Космі Маюмському та іншим. Більша частина їх — твори невідомих авторів. Величезне місце в богослужінні приділяється біблійним псалмам.

У богослужбових книгах ми нерідко зустрічаємось із справжніми шедеврами релігійної поезії, неперевершеними за красою форми й глибиною думки. Розкладені по Мінеях і Тріодях стихирини, тропарі, кондаки вже давно привертати увагу богословів і дослідників. В наш час набуло розвитку навіть своєрідне «літургичне богослов'я». Воно виходить з богослужбових текстів, як скарбниці духовного досвіду Церкви.

«Укладаючи» богослужіння на той чи інший день, поєднують відповідні тексти Міней, Тріодей, Псалтирі й Часослова. Порядок цього сполучення визначено в Типіконі або Уставі (останнє в нас фототипічне видання в Москві, 1954 р.). Він колись був уставом Єрусалимської Лаври преп. Савви і перейшов зі Сходу до нас. В Типіконі містяться вказівки, як сполучати нерухомі й рухомі святкові цикли, даються пояснення щодо характеру відправ (чи має бути всеношна, літія і т. д.). На лідставі Типікону писалися «Богослужбові вказівки», які в минулі роки видавалися Московською Патріархією. Тепер найважливіші з них друкуються в настільному церковному календарі.

Типікон також визначає характер і час постів, однак слід пам'ятати, що він має на увазі переважно ченців. Це відбилося й на богослужбових вказівках, які визначають тривалі монастирські відправи. В парафіяльних храмах відправи зазначають великих скорочень, на жаль, не завжди вдалих.

Отже, перелічивши основні елементи богослужбового кола, звернемося до його розглядання, починаючи з «перехідного» циклу.

(Далі буде)

В. К—н.

З М І С Т

ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

<i>Архімандрит Варлаам.</i> Наречення і хіротонія преосвященного Миколая, єпископа Курського і Белгородського	1
<i>Протоіерей В. Політило.</i> Слово на свято 25-річчя воз'єднання Галицької греко-католицької Церкви з Руською Православною Церквою	3
<i>В. В. Сваричевський.</i> Промова на урочистому акті з нагоди 25-річчя воз'єднання галицьких греко-католиків з Руською Православною Церквою	6
З життя єпархій	6
<i>О. К. Сніжинський.</i> Вічна пам'ять про співця (до 125-річчя з дня народження О. А. Архангельського)	9
Вічна пам'ять померлим	10

ПРОПОВІДІ

<i>Ієромонах І. Тиванюк.</i> Проповідь на неділю 13-ту по Пятидесятниці	12
<i>Архієпископ Леонід.</i> Проповідь на неділю 14-ту по Пятидесятниці	13
<i>Диякон П. Борис.</i> Проповідь на неділю 15-ту по Пятидесятниці	15

НА ЗАХИСТ МИРУ

<i>Є. Владимиров.</i> Христос Спаситель-Начальник миру	17
--	----

СТАТТІ

<i>Р. Швець.</i> Як відчутти в собі живу присутність Христа?	24
<i>В. К—н.</i> Богослужіння	28

На обкладинці: на 2-й сторінці — *Члени Помісного Собору Руської Православної Церкви, 1971 р.*

На 3-й сторінці — *За Божественною літургією в Лаврському св.-Успенському соборі в празник Святої Тройці 6 червня 1971 р.*

Відповідальний редактор Володимир, єпископ Чернігівський і Ніжинський.

Секретар редакції священик І. Чернієнко

Адреса редакції: Київ-4, Пушкінська, № 36, редакція журналу «Православний вісник».

Києво-Святошинська міська друкарня. Львівська, 72. Зам. № 2887.

